

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
WIZARA YA MALIASILI NA UTALII**

**HOTUBA YA WAZIRI WA MALIASILI NA
UTALII MHESHIMIWA PROF. JUMANNE
ABDALLAH MAGHEMBE (MB) WAKATI
AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA
MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA
MWAKA 2017/2018**

**Dodoma
2017**

Mei,

YALIYOMO

1.0 UTANGULIZI.....	1
2.0 PONGEZI NA SHUKRANI.....	1
3.0 MAJUKUMU YA WIZARA.....	6
4.0 UMUHIMU WA MALIASILI, MALIKALE NA UTALII.....	8
5.0 UTEKELEZAJI KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017 NA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2017/2018.....	11
   5.1 SEKTA NDOGO YA WANYAMAPORI 12	
5.1.1 <i>Idara ya Wanyamaporis.....</i>	13
5.1.2 <i>Mfuko wa Kuhifadhi Wanyamaporis.....</i>	20
5.1.3 <i>Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania.....</i>	23
5.1.4 <i>Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro.....</i>	28
5.1.5 <i>Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamaporis Tanzania.....</i>	33
5.1.6 <i>Taasisi ya Utafiti wa Wanyamaporis Tanzania.....</i>	40
5.1.7 <i>Vyuo vya Taaluma ya Wanyamaporis.....</i>	45
5.1.8 <i>Chuo cha Usimamizi wa Wanyamaporis, Mweka.....</i>	45
5.1.9 <i>Taasisi ya Taaluma ya Wanyamaporis, Pasiansi.....</i>	47
5.1.10 <i>Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii, Likuyu-Sekamaganga.....</i>	48
5.1.11 <i>Miradi ya Maendeleo.....</i>	50
   5.2 SEKTA NDOGO YA MISITU NA NYUKI 52	
5.2.1 <i>Idara ya Misitu ya Nyuki.....</i>	55
5.2.2 <i>Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania.....</i>	58
5.2.3 <i>Wakala wa Mbegu za Miti Tanzania.....</i>	78
5.2.4 <i>Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania.....</i>	81
5.2.5 <i>Vyuo vya Taaluma ya Misitu na Ufugaji Nyuki.....</i>	83
5.2.6 <i>Mfuko wa Misitu Tanzania.....</i>	86
5.2.7 <i>Miradi ya Maendeleo.....</i>	88
   5.3 SEKTA NDOGO YA UTALII94	
5.3.1 <i>Idara ya Utalii.....</i>	95
5.3.2 <i>Bodi ya Utalii Tanzania.....</i>	100
5.3.3 <i>Chuo cha Taifa cha Utalii.....</i>	107
5.3.4 <i>Miradi ya Maendeleo.....</i>	109
   5.4 SEKTA NDOGO YA MALIKALE 111	
5.4.1 <i>Idara ya Mambo ya Kale.....</i>	112
5.4.2 <i>Mfuko wa Mambo ya Kale.....</i>	115
5.4.3 <i>Shirika la Makumbusho ya Taifa.....</i>	117
6.0 MASUALA MTAMBUKA (URATIBU, RASILIMALIWATU NA MADUHULI).....	122
7.0 SHUKURANI.....	123

8.0 MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2017/2018.....	125
9.0 HITIMISHO.....	126

1.0 UTANGULIZI

1. Mheshimiwa Spika, Kufuatia taarifa iliyowasilishwa ndani ya Bunge lako Tukufu na mwenyekiti wa **Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii**, naomba kutoa hoja kwamba sasa Bunge lako Tukufu lipokee na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Maliasili na Utalii kwa mwaka wa fedha 2016/2017. Aidha, naomba Bunge lako Tukufu lijadili na kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2017/2018.

2.0 PONGEZA NA SHUKRANI

2. Mheshimiwa Spika, Awali ya yote namshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema kwa kuendelea kunipa nguvu ya kuwatumikia wananchi wangu wa Jimbo la Mwanga na kuongoza Wizara ya Maliasili na Utalii. Kwa heshima na unyenyekevu namshukuru Mheshimiwa Dr. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kuniamini kuongoza Wizara ya Maliasili na Utalii.

3. Mheshimiwa Spika, Naungana na Watanzania wenzangu kumpongeza Mheshimiwa Rais kwa kuchaguliwa kuwa Mwenyekiti wa tano wa Chama cha Mapinduzi (CCM) kufuatia uchaguzi wa viongozi wa Chama uliofanyika tarehe 23 Julai, 2016 mjini Dodoma. Ni dhahiri Watanzania wana imani na matumaini makubwa na uongozi wa Chama Tawala chini ya uenyekiti wake. Wizara yangu inaahidi kutekeleza majukumu iliyokabidhiwa kwa kuzingatia ahadi zilizomo kwenye llani ya CCM ya mwaka 2015.

4. Mheshimiwa Spika, nachukua fursa hii kuwapongeza Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya

Muungano wa Tanzania; na Mheshimiwa Kassim M. Majaliwa (Mb), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa uongozi wao mahiri. Maelekezo wanayotoa yamewezesha kuhakikisha maliasili na malikale zinahifadhiwa ipasavyo na utalii unaendelezwa ili kuchangia katika ukuaji wa uchumi na maendeleo ya Taifa.

5. Mheshimiwa Spika, Mafanikio ya viongozi wetu wa Kitaifa katika kuboresha miundombinu, usafi wa anga na kuhifadhi mazingira zimeimarisha usimamizi wa maliasili, malikale na kuchochea maendeleo ya utalii nchini. Jitihada hizo zimeiletea sifa Tanzania katika jumuiya ya kimataifa kuwa nchi yenye dhamira ya dhati ya kujiletea maendeleo. Viongozi wengi kutoka mataifa mbalimbali duniani wamefika nchini na kusaini makubaliano ya ushirikiano katika nyanja za uhifadhi wa bioanuwai na kuendeleza utalii. Baadhi ya makubaliano hayo yamefanyika na nchi za Morocco, Uturuki, Ethiopia na Afrika Kusini. Kauli mbiu ya '**HAPA KAZI TU**' itaendelea kuongoza utendaji wa Wizara kwa kuzingatia maslahi ya Taifa na wananchi wake.

6. Mheshimiwa Spika, Nakupongeza wewe binafsi, Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Job Yustino Ndugai (Mb) na Naibu Spika Mheshimiwa Dr. Tulia Ackson (Mb) na Wenyeviti wa Bunge kwa kuendesha shughuli za Bunge kwa weledi mkubwa. In-Shaa-Allah Mwenyezi Mungu azidi kuwapa nguvu za kuendelea kuongoza Bunge letu Tukufu.

7. Mheshimiwa Spika, Nitumie fursa hii kuishukuru na kuipongeza Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii inayoongozwa na Mheshimiwa Mhandisi Atashasta Justus Nditiye (Mb) kwa ushirikiano, maoni na ushauri walioutoa wakati wa kupitia Mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2016/2017 na Mpango wa Maendeleo na Bajeti kwa mwaka wa fedha 2017/2018. Maoni na ushauri wa Kamati umesaidia sana katika kuboresha

utekelezaji wa majukumu ya Wizara. Aidha, Wizara itazingatia ushauri wa Kamati katika kutekeleza majukumu yake ipasavyo.

8. Mheshimiwa Spika, Wananchi wa Jimbo langu la Mwanga wameendelea kuniunga mkono kwa dhati katika utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2015. Napenda kutumia fursa hii kuwashukuru wananchi na wapiga kura wa CCM wote kwa ushirikiano wanaonipa katika kutekeleza majukumu yangu ya jimbo. Naendelea kuwahimiza tuzidi kushirikiana na kufanya kazi kwa bidii ili kujilettea maendeleo katika jimbo letu la Mwanga.

9. Mheshimiwa Spika, Napenda kuungana na waheshimiwa wabunge wenzangu kutoa pongezi kwa wabunge wapya waliojiunga na Bunge lako Tukufu. Nampongeza Mheshimiwa Juma Ali Juma, Mbunge wa Jimbo la Dimani, (CCM) Zanzibar kwa kuchaguliwa na wananchi wa Jimbo hilo. Aidha, nawapongeza Waheshimiwa Profesa Palamagamba John Kabudi, Anna Killango Malecela, Abdallah Majura Bulembo, Salma Rashidi Kikwete na Mchungaji Getrude Pangalile Lwakatare kwa kuteuliwa kwao na Mheshimiwa Rais kuwa wabunge. Vilevile, nampongeza Mheshimiwa Dr. Catherine Nyakao Ruge kwa kuteuliwa kuwa Mbunge wa Viti Maalum. Nawaahidi ushirikiano katika kutekeleza majukumu yao muhimu ya Bunge.

10. Mheshimiwa Spika, Kwa namna ya pekee natoa pole kwako na Waheshimiwa Wabunge pamoja na familia kwa kuondokewa na waliokuwa Wabunge wenzetu, Mheshimiwa Hafidh Ally Tahir aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Dimani (CCM) na Mheshimiwa Dr. Elly Marko Macha aliyekuwa Mbunge wa Viti Maalum (CHADEMA). Namuomba Mwenyezi Mungu azipumzishe roho za marehemu mahala pema peponi, **Amina**.

11. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2016/2017, Wizara yangu imeondokewa na watumishi na askari wa Wanyamapori ambao wamepoteza maisha wakati wakitekeleza majukumu yao. Aidha, kutokana na majanga na maafa hasa tetemeko la Kagera na mafuriko katika maeneo mbalimbali, Watanzania wenzetu wamepoteza maisha, kujeruhiwa na kupoteza mali. Vilevile, wanafunzi 32, walimu wawili na dereva wa Shule ya Msingi Lucky Vicent waliofariki katika ajali iliyotokea tarehe 6 Mei, 2017 wilayani Karatu. Naungana na Watanzania wenzangu kumuomba Mwenyezi Mungu awajaalie nafuu waliopata majeraha na awapumzishe peponi wote waliopoteza maisha. Pia natoa pole kwa familia na wote walioguswa na matukio haya.

3.0 MAJUKUMU YA WIZARA

12. Mheshimiwa Spika, Wizara yangu imepewa jukumu la kuhifadhi na kusimamia matumizi endelevu ya maliasili na malikale, kuendeleza ufgaji nyuki na utalii. Wizara inazingatia sheria; kuimarisha mifumo ya usimamizi na uendeshaji; ukusanyaji mapato; maendeleo na ustawi wa wananchi; na utekelezaji wa mikataba ya kimataifa yenye mtizamo chanya katika uhifadhi. Jukumu hili linatekelezwa kwa kushirikiana na wadau wakiwemo wananchi, sekta binafsi, asasi za kiraia, na washirika wa maendeleo. Pamoja na Hotuba yangu ya Bajeti nimeambatisha Sheria zetu zinazotuongoza katika kuhifadhi, kulinda na kuendeleza misitu, wanyamapori, malikale na utalii pamoja na majorida muhimu yanayotoa elimu na ufahamu wa maliasili zetu.

13. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza majukumu yake, Wizara inaongozwa na Dira ya Taifa ya Maendeleo (2025); Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Muda Mrefu (2011/2012 – 2024/2025) na Mpango wa Pili wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2016/2017

- 2020/2021); Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2015; Hotuba ya Mheshimiwa Dr. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wakati akizindua Bunge la 11 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 20 Novemba, 2016 na maagizo mbalimbali ya Serikali.

14. Mheshimiwa Spika, Wizara inaundwa na Idara za Misitu na Nyuki; Wanyamapori; Mambo ya Kale, na Idara ya Utalii. Aidha, zipo Idara mbili na vitengo sita vya Uratibu. Mashirika chini ya Wizara ni pamoja na; Shirika la Hifadhi za Taifa (TANAPA) na Shirika la Makumbusho ya Taifa (NMT). Aidha, Mamlaka zilizo chini ya Wizara ni pamoja na; Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro (NCAA) na Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori (TAWA).

15. Mheshimiwa Spika, Wizara inajumuisha pia Wakala za Mbegu za Miti (TTSA), Huduma za Misitu Tanzania (TFS) na Chuo cha Taifa cha Utalii (NCT); Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania (TAWIRI), Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania (TAFORI); na Bodi ya Utalii Tanzania (TTB). Pamoja na Taasisi hizo, Wizara inasimamia vyuo vinavyotoa mafunzo na kufanya utafiti katika fani za maliasili na utalii. Vyuo hivyo ni Chuo cha Afrika cha Usimamizi wa Wanyamapori (CAWM - Mweka), Chuo cha Taaluma ya Wanyamapori Pasiansi (PWTI), Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi kwa Jamii, Likuyu Sekamaganga (CBCTC), Chuo cha Misitu Olmotonyi (FTI), Chuo cha Viwanda vya Misitu (FITI) – Moshi na Chuo cha Ufugaji Nyuki (BTI)-Tabora. Wizara pia inayo mifuko ya uhifadhi ambayo ni Mfuko wa Kuhifadhi Wanyamapori Tanzania (TWPF), Mfuko wa Misitu Tanzania (TaFF) na Mfuko wa Mambo ya Kale (AF).

4.0 UMUHIMU WA MALIASILI, MALIKALE NA UTALII

16. Mheshimiwa Spika, Sekta ya Maliasili, Malikale na Utalii ni muhimu kwa maendeleo ya uchumi na ustawi wa jamii ya Tanzania. Sekta hii huchangia kuzalisha ajira na mapato ya Serikali, uhifadhi wa mazingira na kutunza mifumo ikolojia kwa manufaa ya binadamu na viumbe wengine. Aidha, Sekta hii ni muhimu kwa maendeleo ya sayansi na teknolojia, biashara, viwanda na uhifadhi wa mila na desturi za Mtanzania.

17. Mheshimiwa Spika, Sekta ya Utalii ni kichocheo cha ukuaji wa uchumi hasa katika sekta za kilimo, mawasiliano, miundombinu, usafirishaji, burudani na uzalishaji wa bidhaa na huduma kwa watalii. Aidha, katika mwaka 2016/2017 sekta ya utalii imetoa ajira takriban 500,000 za moja kwa moja. Vilevile, zaidi ya watu wengine milioni moja wamejiajiri katika sekta hii kwa namna mbalimbali. Sekta hii pia inachangia asilimia 17.5 ya Pato la Taifa na kulipatia Taifa wastani wa asilimia 25 ya fedha zote za kigeni.

18. Mheshimiwa Spika, Tanzania imejaaliwa kuwa na maeneo makubwa ya kuvutia ya uhifadhi wa wanyamapori. Maeneo hayo yana aina tofauti ya wanyamapori ambao wamekuwa ni kivutio kikubwa cha Utalii. Takriban asilimia 90 ya watalii wanaoingia nchini wanakuja kwa lengo la kuona vivutio vya wanyamapori katika hifadhi za Taifa na kufanya uwindaji wa kitalii katika mapori ya akiba. Aidha, wanyamapori wana mchango mkubwa katika kuweka mizania ya bioanuwai (mimea na wanyama) na kuzuia mtawanyiko wa vimelea hatari vya magonjwa.

19. Mheshimiwa Spika, Misitu ni moja ya nguzo muhimu za maendeleo ya uchumi kutokana na mchango wake kwenye Pato la Taifa. Rasilimali za misitu na nyuki zinakadirwa kuchangia asilimia 3.9 (mwaka 2016) kwenye Pato la Taifa. Sekta ya Misitu inachangia kwa takriban asilimia tatu ya ajira rasmi nchini na asilimia sita ya ajira isiyo rasmi (watu milioni tatu). Aidha, misitu inachangia zaidi ya asilimia 90 ya nishati ya kupikia inayotumika nchini ambayo inatokana na kuni na mkaa. Kwa mujibu wa Ofisi ya Taifa ya

Takwimu, ukuaji wa shughuli za misitu kwa mwaka 2016 umeongezeka hadi asilimia 3.4 kutoka asilimia 2.6 (mwaka 2015).

20. Mheshimiwa Spika, Misitu inahifadhi bioanuai, kurekebisha tabia nchi (hali ya hewa na mvua), kuhifadhi udongo na kutunza vyanzo vya maji kwa matumizi mbalimbali. Mathalan maji huchangia takriban asilimia 60 ya umeme wote unaozalishwa nchini. Aidha, uharibifu wa misitu huleta kupungua kwa maji katika mito kama Malagarasi na Ruaha, kuhatarisha uendelezaji wa miradi ya umeme (kama Stieglers Gorge), hifadhi za Taifa kama vile Ruaha na miradi mikubwa ya umwagiliaji. Vile vile, ufugaji nyuki unaofanyika katika misitu una mchango mkubwa katika uhifadhi wa misitu, ukuaji wa uchumi, lishe, tiba na huduma ya uchavushaji wa mazao.

21. Mheshimiwa Spika, Kupitia sekta ya Malikale, wananchi wanajifunza kuhusu mifumo ya kihistoria kama kilimo cha umwagiliaji na kufua zana za chuma. Maeneo haya na aina za masalia ya malikale zinazopatikana humo ni muhimu sana katika kuhifadhi kumbukumbu na kulitambulisha taifa ndani na nje ya nchi.

22. Mheshimiwa Spika, Kutokana na umuhimu wa Wizara hii kiuchumi, kijamii na kiikolojia, natoa rai kwa wananchi na viongozi wa ngazi zote kutambua wajibu wao wa kulinda, kuendeleza na kutumia maliasili na malikale zilizopo kwa njia endelevu na kwa faida ya kizazi cha sasa na kijacho.

5.0 UTEKELEZAJI KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017 NA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2017/2018

23. Mheshimiwa Spika, naomba sasa nitoe taarifa ya Utekelezaji wa kazi za Wizara ya Maliasili na Utalii kwa mwaka wa

fedha 2016/2017 na Mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2017/2018.

24. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017 Bunge lako tukufu liliidhinisha kiasi cha shilingi 135,797,787,000 ambapo shilingi 118,051,105,000 zilikuwa ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na shilingi 17,746,682,000 zilikuwa ni kwa ajili ya miradi ya Maendeleo.

25. Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara kwa mwaka 2016/2017 umezingatia vipaumbele sita ambavyo ni kuhifadhi maliasili na malikale; kuendeleza sekta ya utalii; kuboresha mifumo ya ukusanyaji maduhuli; kuwashirikisha wadau; kujenga uwezo wa Wizara; na kudumisha ushirikiano wa kikanda na kimataifa. Utekelezaji wa majukumu ya Wizara yangu katika Hotuba hii umefafanuliwa kwa kila sekta ndogo.

5.1 Sekta Ndogo ya Wanyamapor

26. Mheshimiwa Spika, Jukumu kuu la Sekta ndogo ya Wanyamapor ni uhifadhi wa wanyamapor ndani na nje ya maeneo yaliyohifadhiwa. Utekelezaji wa jukumu hilo unazingatia Sera ya Wanyamapor ya 2007 na Sheria ya kuhifadhi wanyamapor Sura 283.

27. Mheshimiwa Spika, Matumizi ya maeneo ya Wanyamapor yamegawanyika katika makundi ya uvunaji na yasiyo ya uvunaji. Matumizi ya uvunaji yanahusisha biashara ya wanyamapor hai na uwindaji ambao hufanyika kwenye Mapori ya Akiba, Mapori Tengefu, maeneo ya Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapor na maeneo ya wazi. Matumizi yasiyo ya uvunaji yanahusisha utalii wa picha, kuona, kupanda mlima, utafiti na mafunzo. Matumizi hayo hufanyika ndani

ya hifadhi za taifa, Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro, Mapori ya Akiba, Mapori Tengefu, Maeneo ya Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapor na maeneo mengine yenye wanyamapor.

28. Mheshimiwa Spika, Sekta ndogo ya wanyamapor inajumuisha Idara ya Wanyamapor, Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapor Tanzania, Shirika la Hifadhi za Taifa, Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro, Mfuko wa Kuhifadhi Wanyamapor Tanzania, Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapor Tanzania, Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapor Mweka, Taasisi ya Mafunzo ya Wanyamapor Pasiansi na Kituo cha Elimu ya Uhifadhi kwa Jamii, Likuyu-Sekamaganga.

5.1.1 Idara ya Wanyamapor

29. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Wizara iliendelea na mapitio ya sheria zinazosimamia sekta ndogo ya wanyamapor. Kazi ya kufanya uchambuzi wa maeneo yanayohitaji marekebisho katika Sheria ya Kuhifadhi Wanyamapor Sura 283 imekamilika. Taratibu za kufanya marekebisho ya Sheria ya Hifadhi za Taifa Sura 282; Sheria ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro Sura 284; Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapor Tanzania Sura 260; na Sheria ya Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapor, Mweka Sura 549 zinaendelea. Aidha, maandalizi ya Sheria ya Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapor Tanzania yanaendelea.

30. Mheshimiwa Spika, Kanuni za Uchimbaji wa Madini Ndani ya Mapori ya Akiba zimekamilika na kutangazwa katika Gazeti la Serikali kwa Tangazo Na. 88 la tarehe 10 Machi, 2017. Aidha, kanuni za Jeshi Usu, Maeneo Kinga (buffer zones), Shoroba na Mtawanyiko wa Wanyamapor zinaandaliwa.

31. Mheshimiwa Spika, Wizara inaendelea kutekeleza mkakati wa kupambana na ujangili na biashara haramu ya wanyamapori na mazao ya misitu kwa kuanzisha Kikosikazi cha Kudhibiti Uhalifu wa Kijinai katika Tasnia ya Misitu na Wanyamapori (Wildlife and Forest Crimes Task Team). Kikosi hiki kinatekeleza operesheni za kiintelijensia na kuratibu kazi zinazofanyika kwenye kanda za kiikolojia nchini.

32. Mheshimiwa Spika, Juhudi za kulinda wanyamapori dhidi ya ujangili na biashara haramu zimeendelea kuimarishwa. Katika mwaka 2016/2017, Wizara (Idara ya Wanyamapori, TANAPA, NCAA na TAWA) iliendesha jumla ya siku-doria 349,102 ndani na nje ya maeneo yaliyohifadhiwa. Matokeo ya doria zilizofanyika ni kukamatwa kwa jumla ya watuhumiwa 7,085 kwa makosa mbalimbali. Meno ya tembo 129 na vipande 95 vyenye uzito wa jumla ya kilo 810.03 vilikamatwa.

33. Vielelezo vilivyokamatwa kuhusiana na matukio ya ujangili ni pamoja na silaha za kivita 48, silaha za kiraia 150, risasi 1,058, magobore 406, silaha za jadi 22,307 na roda 120,538. Vielelezo vingine ni pikipiki 189, baiskeli 214, magari 20, ng'ombe 79,831 na samaki kilo 4,043.

34. Mheshimiwa Spika, Jumla ya kesi 2,097 zilifunguliwa katika mahakama mbalimbali na kesi 802 zilimalizika. Kesi 262 zenye watuhumiwa 472 zilimalizika kwa wahusika kufungwa jela jumla ya miezi 42,153 na kesi 43 zenye watuhumiwa 79 zilimalizika kwa wahusika kuachiwa huru. Kesi 276 zilimalizika kwa watuhumiwa 469 kulipa faini ya jumla ya shilingi milioni 452.1. Aidha, kesi 966 zinaendelea katika Mahakama mbalimbali nchini.

35. Mheshimiwa Spika, Hatua mbalimbali zimechukuliwa katika kuimarisha doria dhidi ya ujangili na biashara haramu ya nyara za

Serikali kwa kuanzisha kikosi kazi maalum, kutumia teknolojia ya ndege zisizo na rubani (drones) na mbwa maalum wa kunusa (sniffer dogs). Katika mwaka 2016/2017, doria maalum za kiintelejensia zilifanyika katika kanda zote za kiikolojia na kubaini wahalifu 906 wa ngazi mbalimbali za ujangili ambapo 384 wamekamatwa na kufikishwa mahakamani.

Taarifa za kiintelejensia zinaonesha kuwa majangili wakubwa sasa wanakimbilia nje ya nchi kujificha. Aidha, majangili wengine wanasalimisha silaha kwa hiari yao. Napenda kuchukua nafasi hii kuwashukuru na kuwapongeza wajumbe wa kikosi kazi, Jeshi la Polisi, kamati za ulinzi na usalama za wilaya na mikoa, na wananchi waliota ushirikiano katika kufanikisha kazi hii maalum.

36. Mheshimiwa Spika, Dhana ya ushirikishaji jamii katika uhifadhi wanyamapor iilanzishwa kwa lengo la kuhakikisha wananchi wanashiriki katika uhifadhi na kunufaika kwa mujibu wa Sera ya Wanyamapor ya mwaka 2007. Hadi Machi 2017, jumla ya WMAs 38 zimeanzishwa ambapo 22 zenyе ukubwa wa jumla ya kilometa za mraba 30,623 zimetangazwa katika Gazeti la Serikali kwa nyakati tofauti. Kwa mfano, Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapor ya Ngorongo, Utete na Mwaseni (JUHIWANGUMWA) iliyoko Wilayani Rufiji ilitangazwa kupitia Gazeti la Serikali Na. 204 la tarehe 01 Julai 2016.

Aidha, WMAs 16 zipo katika hatua mbalimbali za uanzishwaji ambazo zinajumuisha Ziwa Natron, Mpimbwe, Yaeda Chini, Mchimalu, Ndonda, ISAWIMA na Ubende. Vilevile, Wizara ilifanya mikutano ya uhamasishaji kwenye WMAs za Ziwa Natron katika Wilaya ya Longido na Mpimbwe katika Wilaya ya Mlele.

37. Mheshimiwa Spika, Kupitia WMAs zilizoanzishwa, jamii kwenye maeneo husika zimenufaika kwa kupata ajira, elimu, miradi

ya kijamii na kuongeza kipato. Pamoja na mafanikio hayo, baadhi ya WMAs zimekuwa na migogoro mingi. Chimbuko la migogoro hiyo ni mgawanyo wa mapato, kutokuheshimu katiba, mikataba na wawekezaji, na ugomvi wa mipaka. Wizara kwa kushirikiana na Kamati za Wilaya za Ushauri wa Masuala ya Maliasili na wadau wengine imeendelea kufuatilia ustawi wa WMAs kwa kuzijengea uwezo na kutatua migogoro ya usimamizi. WMAs zenye migogoro ambayo inaendelea kutatuliwa ni pamoja na Mbomipa, Ikona, Burunge na Ngarambe -Tapika.

38. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuwalinda wananchi na mali zao dhidi ya wanyamapori wakali na waharibifu. Hadi Machi 2017, Wizara imeendesha siku-doria 4,089 kwenye Wilaya 39 (Geita, Ilemela, Magu, Misungwi, Muleba, Nyamagana, Nyang'hwale, Kondoa, Chemba, Rombo, Songwe, Igunga, Manyoni, Uyui, Nzega, Mwanga, Monduli, Tunduru, Iringa, Lindi, Sengerema, Ngara, Mbarali, Mbinga, Masasi, Nanyumbu, Nachingwea, Serengeti, Bunda, Kyerwa, Kilolo, Karatu, Bahi, Ikungi, Simanjiro, Kilombero, Mbulu, na Siha).

39. Mheshimiwa Spika, Jumla ya shilingi milioni 567.5 zimelipwa kwa wananchi ambapo shilingi milioni 505.4 ni kifuta jasho na shilingi milioni 62.6 kifuta machozi. Malipo hayo yamefanyika kwa wananchi wa wilaya 27 ambazo ni Mvomero, Itigi, Iringa, Manyoni, Singida, Magu, Mbinga, Tunduru, Wanging'ombe, Kilosa, Chemba, Morogoro, Dodoma, Newala, Nachingwea, Bunda, Namtumbo, Masasi, Monduli, Babati, Kilombero, Chamwino, Simanjiro, Itilima, Moshi, Busega, na Mbulu.

40. Pamoja na malipo kufanyika, Wizara imeendelea kupokea maombi mapya ya kifuta jasho na kifuta machozi kutoka wilaya mbalimbali. Uhakiki wa matukio unaendelea kufanyika mara taarifa zinapopokelewa na baadaye wananchi kulipwa kwa mujibu wa

sheria. Aidha, Wizara imeendelea kutoa elimu ya jinsi ya kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu kwa kutumia mbinu mbalimbali zikiwemo pilipili, madebe, kufuga nyuki na matumizi ya ndege zisizo na rubani.

41. Mheshimiwa Spika, Kanuni za Kifuta Machozi na Kifuta Jasho za mwaka 2011 zinaelekeza wananchi kulipwa kiasi cha fedha cha kuwafariji kama kifuta machozi endapo wanyamapori watasababisha kifo au majeraha kwa binadamu na kifuta jasho kwa uharibifu wa mazao na mifugo. Aidha, kanuni zimeelekeza kufanyika uhakiki wa matukio husika kabla ya kuwalipa waathirika.

42. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Wizara imeendesha mafunzo kwa watumishi 661 kuhusu ukakamavu, uongozi na ukusanyaji wa taarifa za kiintelijensia zinazohusu uwindaji haramu na biashara haramu ya nyara za Serikali. Watumishi hao ni kutoka Mamlaka ya Usimamizi Wanyamapor Tanzania (139), Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania (388), Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro (117) na Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania (17).

5.1.2 Mfuko wa Kuhifadhi Wanyamapor

43. Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Kuhifadhi Wanyamapor Tanzania (TWPF) ulianzishwa chini ya Sheria Sura 283. Lengo la Mfuko ni kuwezesha uhifadhi wa wanyamapori ndani na nje ya maeneo yaliyohifadhiwa. Katika mwaka wa fedha 2016/2017, Mfuko ilitumia shilingi bilioni 6.7 kuwezesha utekelezaji wa kazi za kiuhifadhi na miradi ya maendeleo.

44. Mheshimiwa Spika, Kazi zilizoteklezwa ni pamoja na doria, kukiwezesha Kikosi Kazi Maalum cha kupambana na ujangili (Wildlife and Forest Crime Task Team); kuwezesha mapitio ya kanuni

mbalimbali, usimamizi wa WMAs na uhakiki wa madhara yanayosababishwa na wanyamapori wakali na waharibifu. Aidha, Mfuko umewezaresha kulipa kifuta jasho na kifuta machozi kwa wananchi walioathirika kutokana na madhara ya wanyamapori wakali na waharibifu; uhamasishaji na utoaji elimu ya uhifadhi; utekelezaji wa mikataba ya kimataifa; uhifadhi wa spishi ya chura wa Kihansi na uendeshaji wa bustani za wanyamapori za Ikulu, Tabora na Ruhila (Songea).

45. Mheshimiwa Spika, Sekta ndogo ya wanyamapori inakabiliwa na changamoto za kuendelea kuwepo ujangili; uvamizi wa mifugo katika hifadhi; kuendelea kuwepo migogoro ya mipaka baina ya wananchi na hifadhi; upungufu wa miundombinu muhimu katika hifadhi zilizopo ukanda wa Magharibi na Kusini; upungufu wa rasilimali watu na fedha, vitendeakazi, na teknolojia duni. Aidha, kumekuwa na ongezeko la silaha haramu za kivita; uelewa mdogo wa jamii kuhusu manufaa ya uhifadhi wa wanyamapori; na mabadiliko ya tabianchi yanayoathiri upatikanaji wa malisho na maji kwa wanyamapori; ongezeko la wakazi na mifugo ndani ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro; na ongezeko la muingiliano kati ya shughuli za kibinadamu na wanyamapori.

46. Mheshimiwa Spika, Wizara inakabiliana na changamoto hizo kwa kuchukua hatua mbalimbali zikiwemo kuanzisha mfumo wa Jeshi Usu; kuimarishe mbinu za kupambana na ujangili; kuboresha miundombinu kwa kufungua na kukarabati barabara za ndani na nje ya hifadhi, viwanja vya ndege, nyumba za watumishi, na vituo vya taarifa kwa watalii; na kuongeza watumishi na vitendea kazi. Aidha, Wizara, kwa kushirikiana na wadau, itaendelea kutoa elimu ya uhifadhi kwa umma na kuboresha mfumo wa ukusanyaji wa maduhuli.

47. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2017/2018, Wizara inatarajia kupitia Kanuni tatu za nyara, uwindaji wa kitalii na usimamizi wa mkataba wa CITES; kuhakiki na kukusanya nyara za Serikali zilizopo kwenye vituo vya Polisi, Halmashauri za Wilaya na Mahakama. Aidha, itakarabati ghala la nyara “Ivory Room” na kuweka vifaa vya kisasa vya ulinzi.

48. Mheshimiwa Spika, Wizara pia, itaendelea kufuatilia na kutoa elimu ya ushiriki wa wananchi katika usimamizi wa maeneo ya Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori (WMAs) na kulipa kifuta jasho na kifuta machozi kwa wananchi walioathirika na wanyamapori wakali na waharibifu. Kikosi kazi maalum cha kupambana na ujangili kitawezeshwa kutekeleza majukumu yake. Aidha, Wizara itaendelea na juhudzi za kukamilisha uanzishaji wa mapori ya akiba ya Kipindimbi (Nachingwea), Mavuji (Kilwa), Litumbandyosi (Mbinga) na Gezamasoe (Songea); na kutatua migogoro kati ya mapori ya akiba, WMAs na wananchi.

5.1.3 Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania

49. Mheshimiwa Spika, Shirika la Hifadhi za Taifa (TANAPA) lilianzishwa mwaka 1959 kwa Sheria ya Hifadhi za Taifa Sura 282. Shirika limepewa dhamana ya kusimamia na kuendeleza maeneo yaliyoanzishwa kisheria kuwa Hifadhi za Taifa. Aidha, Shirika linasimamia hifadhi 16 zenyе jumla ya kilometra za mraba 57,365.8.

50. Mheshimiwa Spika, Pamoja na kuendesha doria dhidi ya ujangili, jitihada zilielekezwa katika kupunguza na kuepusha migogoro kwenye maeneo ya hifadhi. Shirika linaendelea na kazi ya kuweka **beacons** katika mipaka ya hifadhi zake. Jumla ya **beacons** 1,518 kati ya 2,171 sawa na asilimia 70 tayari zimebekwa.

51. Mheshimiwa Spika, Jumla ya kilometa 2,571.2 za barabara zilizopo katika hifadhi za taifa zimekarabatiwa kwa kuwekewa changarawe (morrum) na kuimarisha mifumo ya kuondoa maji. Aidha, barabara katika hifadhi sita zimeimarishwa kwa kuongeza jumla ya makaravati 27. Vilevile, njia za miguu zenye urefu wa kilometa 143.5 zimekarabatiwa katika Hifadhi za Taifa za Kilimanjaro, Udzungwa na Arusha.

52. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai 2016 hadi Machi 2017, Shirika limeboresha ukusanyaji wa mapato kwa kuendelea kutumia mfumo wa kieletroniki. Jumla ya shilingi bilioni 173.2 ikiwa ni asilimia 94.5 ya lengo la mwaka zimekusanywa. Aidha, Shirika limechangia shilingi bilioni 4.9 kwa ajili ya kuendeleza utalii ikiwa ni asilimia tatu ya mapato ghafi kwa mujibu wa sheria.

53. Mheshimiwa Spika, Bidhaa mpya za utalii za ‘canopy walkway’ (Hifadhi ya Manyara), ‘paragliding’ (Hifadhi ya Taifa Kilimanjaro) na kuendesha baiskeli (Hifadhi za Taifa za Kilimanjaro na Arusha) zimeanzishwa na kutangazwa. Aidha, utalii wa kupiga kambi katika kasoko (kreta) ya Kibo umefunguliwa na unaendelea kutangazwa.

54. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2016/2017, Shirika limenunua magari 50; silaha 85; mitambo ya kutengeneza barabara ('roller compactor, 'water bowser' na lori); gari la wagonjwa (kwa ajili ya Hifadhi ya Kilimanjaro), na kuweka mfumo wa kisasa wa mawasiliano ya redio za upepo. Aidha, Shirika limesanifu jengo la kituo cha kisasa cha kutoa habari kwa wageni katika Hifadhi ya Taifa Arusha; kujenga jengo la mapokezi katika uwanja wa ndege Seronera; malango mawili na daraja; mabanda mawili ya kulaza wageni (Hifadhi ya Taifa Ziwa Manyara); na vyoo 17 katika Hifadhi ya Taifa Kilimanjaro. Vilevile, Shirika limejenga nyumba 16 za watumishi katika hifadhi saba.

55. Mheshimiwa Spika, Shirika limechangia shughuli za maendeleo ya jamii kwenye vijiji vinavyopakana na hifadhi. Miradi ya kielimu ni majengo ya maktaba mbili, maabara tano, madarasa 12, ofisi tisa, mabweni mawili, nyumba za walimu tatu na madawati 13,250. Aidha, miradi ya kiafya ni ujenzi wa nyumba tatu za wauguzi na zahanati mbili. Kwa upande wa huduma za maji Shirika limechangia kuchimba malambo mawili, kununua mtambo wa kusukuma maji kwa kutumia nishati ya upemo na kuchimba kisima kirefu kimoja. Vilevile, Shirika limewezesha vikundi 20 vya wavuvi kupata jumla ya taa 200 zinazotumia nishati ya juu.

56. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, kazi za kipaumbele zitakazotekelezwa ni pamoja na kukamilisha mapitio ya Sheria, kuimarisha usalama na kudhibiti ujangili hasa wa tembo na faru ndani na nje ya Hifadhi za Taifa. Shirika litaendeleza utaratibu wa mabadiliko ya mfumo wa Jeshi Usu kwa kutoa mafunzo kwa takriban asilimia 60 ya askari waliobakia. Kazi nyingine ni kuendelea kutatua migogoro ya mipaka katika Hifadhi za Taifa Arusha, Ruaha, Saadani, Mahale na Serengeti, na kukamilisha zoezi la uwekaji **beacons** katika mipaka ya hifadhi hizo.

57. Mheshimiwa Spika, Ujenzi wa vituo vya kutolea taarifa katika Hifadhi za Taifa Serengeti na Udzungwa utakamilishwa; na ujenzi wa kituo cha taarifa za utalii utaanza katika Hifadhi ya Taifa Arusha. Aidha, Shirika litajenga vyoo 11 na vituo vitatu vya kupumzikia wageni na mabanda ya wabeba mizigo katika Hifadhi ya Taifa Kilimanjaro; hosteli ya wanafunzi katika Hifadhi ya Taifa Ziwa Manyara; na nyumba ya malazi nafuu kwa ajili ya watalii katika Hifadhi ya Taifa Kitulo. Vilevile, itajenga nyumba 30 za watumishi, kukarabati nyumba sita na kujenga ofisi saba katika hifadhi mbalimbali.

58. Mheshimiwa Spika, Jumla ya kilometa 3,000 za barabara zitafanyiwa ukarabati katika hifadhi mbalimbali. Daraja moja litakalouniganisha Hifadhi ya Taifa Mahale na mji wa Kigoma litajengwa. Shirika litajiimarisha katika shughuli za utangazaji wa vivutio vya utalii na kutangaza kupitia vyombo vya habari vya ndani na nje ya nchi kwa kushirikiana na wadau. Shirika pia litaendelea kuweka mabango kwenye viwanja vya ndege na barabara kuu. Mabango hayo yatakuwa na ujumbe wa aina mbalimbali wa kutangaza vivutio vilivyopo katika Hifadhi za Taifa.

59. Mheshimiwa Spika, Shirika litaendelea kutekeleza miradi ya ujirani mwema yenye gharama ya shilingi bilioni 1.1 kwenye vijiji vinavyopakana na hifadhi. Miradi itakayotekelawa itahusu elimu ambapo vyumba vya madarasa 30, nyumba sita za walimu, bwalo la chakula, miradi ya afya (nyumba mbili, vyoo viwili na zahanati moja) vitajengwa. Miradi mingine itakayotekelawa ni kuanzisha vitalu viwili vya miche ya miti, kuchimba kisima cha maji, kuwezesha uandaaji wa mipango ya matumizi bora ya ardhi ya vijiji viwili, kujenga Kituo cha Polisi, na kuwezesha vikundi viwili vya Benki ya Ushirika ya Jamii kujiendesha.

60. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, TANAPA inatarajia kupata watalii 930,583 ambao watakan hifadhini kwa siku 1,620,225. Kutokana na watalii hao, Shirika linakadiria kukusanya shilingi bilioni 205.1 Aidha, makadirio ya matumizi ni shilingi bilioni 142.5 kwa ajili ya matumizi ya kawaida na shilingi bilioni 25.3 kwa miradi ya maendeleo.

5.1.4 Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro

61. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro (NCAA) inasimamia eneo la Kilometa za mraba 8,292. Eneo hilo lilianzishwa kwa Sheria Sura 284, kwa ajili ya kuhifadhi, kuendeleza utalii na wafugaji wenyeji. Idadi ya wenyeji imeongezeka kutoka takriban wakazi 8,000 mwaka 1959 hadi zaidi ya wakazi 90,000 mwaka 2016. Idadi ya makazi ya kudumu nayo imeongezeka sambamba na ongezeko la wakazi wa eneo hilo.

62. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, juhudzi za kupunguza migogoro ya ardhi zilielekezwa katika uwekaji **beacons** kwenye mipaka ya Hifadhi. Zoezi hilo lilitanyika kwa kushirikiana na vijiji husika; Kamati za Ulinzi na Usalama za Wilaya za Karatu; Ngorongoro na Monduli; na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi. Kazi hiyo imekamilika kwa asilimia 70 ambapo **beacons** 387 zimebekwa kwenye mpaka wa Hifadhi na maeneo ya Oldeani, Karatu, Mbolumbulu, Lositete, Piyaya, Ndutu na Lemuta.

63. Mheshimiwa Spika, Mamlaka imenunua magari nane ya doria, imekamilisha ujenzi wa kituo cha doria cha Masamburai, na inaendelea na ujenzi wa vituo vya Mang'ola Juu, Bonde la faru na Engaruka. Aidha, Mamlaka inakamilisha ujenzi wa jengo la kitega uchumi katika Jiji la Arusha na jengo la makumbusho katika Bonde la Olduvai. Vilevile, ukarabati wa kambi ya Mary Leakey umekamilika.

64. Mheshimiwa Spika, Hadi mwezi Machi 2017, jamii inayozunguka Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro iliwezesha kwa kugharamia ujenzi wa nyumba ya walimu yenye uwezo wa kuishi familia mbili katika Shule ya Msingi Makao (Meatu); madarasa mawili na jengo la ofisi ya Shule ya Sekondari Lake Natron Monic (Ngorongoro); na nyumba ya waalimu na kituo cha watoto yatima-Ebenezer (Ngorongoro). Vilevile, Mamlaka imechangia shughuli za maendeleo ya Shule ya Wasichana Slahamo (Karatu). Mamlaka pia

imenunua madawati 2,000 kwa ajili ya shule za msingi za Tarafa ya Ngorongoro.

65. Mheshimiwa Spika, Mamlaka imeanzisha mfumo mpya wa kielektroniki wa kukusanya maduhuli unaoitwa “NCAA Safari Portal” wenyе ufanisi zaidi. Mfumo huo umeondoa adha kwa wadau na mianya ya upotevu wa mapato ya Serikali. Katika bajeti ya mwaka 2016/2017, Mamlaka ilikadiria kukusanya jumla ya shilingi bilioni 82.1. Hadi kufikia Machi 2017, Mamlaka ilikusanya jumla ya shilingi bilioni 81.9 sawa na asilimia 99.6 ya makadirio. Mapato haya yametokana na watalii 487,840 walitembelea hifadhi ambapo watalii 298,458 ni wa kutoka nje ya nchi na 189,382 ni wa ndani. Kutokana na mapato hayo Mamlaka imechangia shilingi bilioni 10.2 kwenye Mfuko Mkuu wa Serikali ikiwa ni asilimia 15 ya mapato ghafi na shilingi bilioni 2.4 zikiwa ni asilimia 3 ya mapato ghafi kwa ajili ya maendeleo ya utalii.

66. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Mamlaka itaendelea kulinda maliasili dhidi ya ujangili kwa kuendesha siku-doria 54,780 na kutekeleza mkakati wa usalama wa chakula kwa wenyeji. Aidha, itaendelea kutekeleza mradi wa maji kwenye eneo la Oletakule, Mbitin na Olduvai. Vilevile, Mamlaka itaendelea kutekeleza agizo la Waziri Mkuu la tarehe 6 Desemba 2016 kwa kuhesabu wakazi na mifugo; kubaini wakazi halali ili kuwapatia vitambulisho; kuweka mifugo alama na kuwapatia wananchi maji na chumvi kwa ajili ya mifugo.

67. Mheshimiwa Spika, Mamlaka itafanya mapitio ya mradi wa kuboresha mifugo Kakesio (IRAMAT) ikishirikiana na Baraza la Usimamizi wa Mazingira (NEMC), na kuendelea kutoa huduma ya chanjo kwa mifugo. Aidha, Mamlaka itakamilisha majadiliano na wenyeji kuhusu kuimarisha uhifadhi ambayo yameanza toka Mei 2016 kwa kushirikiana na ofisi ya Mkuu wa Wilaya ya Ngorongoro na

Mkoa wa Arusha. Vilevile, Mamlaka itaendelea kutoa huduma ya elimu na afya kwa wenyiji.

68. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Mamlaka itaendelea kuweka **beacons** kwenye mpaka wa hifadhi; kujenga kituo cha askari maeneo ya Nasera Rock; kununua vitendea kazi kama mahema, sare, “GPS” na gari moja kwa ajili ya kikosi cha mwitikio wa haraka (rapid response team). Mamlaka pia, itapeleka watumishi 300 waliobaki kwenye mafunzo ya jeshi usu.

69. Mheshimiwa Spika, Mamlaka itaendelea kushirikiana na wananchi kuzuia wanyamapori wakali na waharibifu kwenye Wilaya za Karatu na Monduli kupitia mpango wa ujirani mwema. Aidha, Mamlaka itaendelea kulinda maeneo nyeti ya uhifadhi ya kasoko (kreta), msitu wa nyanda za juu kaskazini, ardhioevu za Ndutu na maeneo ya malikale.

70. Mheshimiwa Spika, Mamlaka itaendelea kuboresha barabara za ndani ya kasoko ya Ngorongoro, barabara kuu kutoka lango la Loduare hadi mpaka wa Hifadhi ya Taifa Serengeti na barabara nyingine ndani ya hifadhi. Aidha, Mamlaka itaendelea na majadiliano na UNESCO ili itoe kibali cha kuifanyia marekebisho makubwa barabara ya Loduare-Golini bila kuathiri matakwa ya kiikolojia.

71. Mheshimiwa Spika, Kumekuwa na muingiliano mkubwa kati ya binadamu na wanyamapori, na hivyo kuathiri uhifadhi, maisha ya wenyiji na utalii. Athari hizo ni pamoja na kuongezeka kwa magonjwa yanayotokana na muingiliano kati ya binadamu, wanyamapori na mifugo; matukio ya watu na mifugo kujeruhiwa na kuuawa na wanyamapori. Kutokana na hali hiyo, Mamlaka itafanya mapitio ya Mpango wa Kuendesha, Kusimamia na Kuendeleza Hifadhi.

72. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Mamlaka inakadiria kukusanya jumla ya bilioni 88.3 kutokana na watalii 631,520 wanaotarajiwa kutembelea Hifadhi. Kati ya hao, watalii 391,397 ni kutoka nje na 240,123 ni kutoka ndani.

5.1.5 Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamaporı Tanzania

73. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Usimamizi Wanyamaporı Tanzania (TAWA) ilianzishwa kwa Tangazo la Serikali Na. 135 la tarehe 9 Mei 2014 chini ya Kifungu cha 8 cha Sheria ya Kuhifadhi Wanyamaporı Sura 283 ikisomwa pamoja na marekebisho yake yaliyotolewa katika Tangazo la Serikali Na. 20 la tarehe 23 Januari 2015 na kuanza kazi rasmi tarehe 1 Julai, 2016.

74. Mheshimiwa Spika, Jukumu la Mamlaka ni kusimamia uhifadhi wa wanyamaporı kwenye Mapori ya Akiba 28, Mapori Tengefu 42 na maeneo ya wazi yenye mazalia ya wanyamaporı, mtawanyiko na shoroba. Maeneo haya yana jumla ya kilometa za mraba 222,031. Aidha, Mamlaka inashirikiana na jamii katika kusimamia maeneo 22 ya jumuiya za hifadhi za wanyamaporı yenye ukubwa wa kilometa za mraba 30,623 na maeneo manne ya ardhiœvu yenye umuhimu wa kimataifa (Ramsar Sites) yenye ukubwa wa kilometa za mraba 48,684.

75. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai 2016 hadi Machi 2017 Mamlaka imefanikiwa kukusanya mapato ya jumla ya shilingi bilioni 28.8 ikiwa ni asilimia 78.48 ya lengo la mwaka ambalo ni shilingi bilioni 36.7. Hadi kufikia Machi 2017 jumla ya watalii 47,272 walitembelea maeneo ya vivutio vinavyosimamiwa na Mamlaka sawa na asilimia 98 ya lengo la kupokea watalii 48,200 kwa mwaka 2016/2017 ambapo watalii wa picha walikuwa 46,781 na uwindaji wa kitalii walikuwa 491.

76. Mheshimiwa Spika, Mamlaka kwa kushirikiana na Jeshi la Polisi ilifanikiwa kubaini mtandao wa ujangili wa kakakuona na kuwakamata watuhumiwa wanne mjini Morogoro kwa kupatikana na magamba ya kakakuona wanaokadiriwa kufikia 670 wenye thamani ya shilingi bilioni 1.4. Aidha, kwa kushirikiana na INTERPOL pamoja na "Lusaka Agreement Task Force," Mamlaka imewakamata vinara wa ujangili kutoka mataifa ya Uganda, China na Austria. Katika matukio hayo wanyamapori hai waliokamatwa ni pamoja na kobe 342. Watuhumiwa hao wamefikishwa katika vyombo vyaheria hapa nchini. Vilevile, katika ukaguzi uliofanyika kwenye vituo vyamipakani, bandarini na viwanja vyaheria ndege raia wa kigeni 29 walikamatwa kwa makosa ya kukusudia kutorosha nyara za Serikali nje ya nchi. Watuhumiwa hao walikiri makosa yao na kulipa faini jumla ya shilingi milioni 43.

77. Mheshimiwa Spika, Ili kuepusha madhara yanayoweza kusababishwa na wanyamapori wakali na waharibifu, jumla ya siku-doria 935 zilifanyika katika maeneo mbalimbali. Kutokana na doria hizo Mamlaka ililazimika kuua jumla ya wanyamapori 31 (tembo 2, fisi 10, mamba 3, nyani 2, simba 3, kiboko 3, nyati 5 na tumbili 3) ili kuwanusuru wananchi na mali zao.

78. Mheshimiwa Spika, Ili kupunguza migogoro ya mipaka kati ya wananchi na mapori ya akiba, Mamlaka imesimika jumla ya **beacons** 3,493 katika mipaka inayozunguka mapori ya akiba. Idadi hiyo ni sawa na asilimia 33 ya lengo la **beacons** 10,710.

79. Mheshimiwa Spika, Mamlaka imeanzisha kikosi maalum cha mwitikio wa haraka cha kupambana na matukio ya ujangili (Rapid Response Team). Kikosi hicho kimepatiwa mafunzo maalum na kimeanza kazi katika Mapori ya Akiba Rungwa, Kizigo, Muhesi, Rukwa, Lwafi, Lukwati na Piti. Aidha, kikosi maalum cha mbwa wa

kunusa (sniffer dogs) kimeundwa na kuanza kazi katika viwanja vyatia ndege na bandari. Hadi Machi 2017 Kikosi kimebaini matukio 21 yenye watuhumiwa 34 waliokuwa wanasafirisha nyara za Serikali kinyume cha sheria. Nyara hizo ni vipande 81 vyatia meno ya tembo vyenye uzito wa jumla ya kilo 216.90. Nyara nyingine ni meno tisa ya kiboko, nyama ya nyati, mkia wa tembo na ngozi ya nungunungu.

80. Mheshimiwa Spika, Tarehe 19 Mei, 2016 Wizara ilisitisha kwa miaka mitatu utoaji wa vibali vyatia kukamata na kusafirisha wanyamapori hai nje ya nchi kutokana na kubainika uwepo wa ukiukwaji mkubwa wa sheria na taratibu. Aidha, tamko rasmi la Serikali la usitishwaji huo lilitolewa katika Bunge lako Tukufu tarehe 25 Mei, 2016. Wanyamapori hai kutoka Tanzania wamekuwa wakikamatwa katika nchi mbalimbali za ughaibuni wakiwa wametoroshwa. Lengo la katazo hilo ni kutoa fursa kwa Wizara kufanya mapitio ya taratibu za biashara hiyo ili kukidhi mahitaji ya wadau na maslahi mapana ya Taifa.

81. Mheshimiwa Spika, Kufuatia katazo hilo, Wizara imefanya tathmini ya wanyamapori hai waliopo kwenye mazizi ya wafanyabiashara na kuhakiki vibali viliviyotolewa na thamani yake; idadi ya wanyamapori waliopo na idadi ya waliouzwa nje ya nchi. Uhakiki ulihusisha mazizi 92, bustani za wanyamapori 17, maeneo ya uzalishaji 18 na ranchi 3 zenye jumla ya wanyamapori hai 29,730 wenye thamani ya Dola za Marekani 1,602,632. Wanyamapori hao ni wadudu (6,629), ndege (8,961), vyura (1,566), mijusi/kobe/nyoka (12,132) na mamalia (442). Tathmini hiyo inalenga kutoa kifuta jasho kwa wafanyabiashara walioathirika na katazo hilo.

82. Mheshimiwa Spika, Mamlaka imeweka mikakati mbalimbali ya kukabiliana na changamoto zilizopo. Mikakati hiyo inahusu kubadili mfumo wa kiutendaji kwenda Jeshi Usu; Kuimarisha

ushirikiano na wadau katika ulinzi wa rasilimali za wanyamapor; Kuimarisha miundombinu; Kushirikisha sekta binafsi (Public Private Partnership) kuwekeza katika mapori ya akiba (hoteli, loji, kambi za kitalii); Kuendelea kutoa elimu kwa umma; Kuboresha mfumo wa ukusanyaji wa maduhuli na kuboresha ukusanyaji wa taarifa za kiintelijensia ikiwemo matumizi ya teknolojia ya kisasa.

83. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Mamlaka itaimarisha ulinzi na usalama wa rasilimali za wanyamapor na kuendesha siku-doria 373,065 ndani na nje ya mapori ya akiba. Aidha, Mamlaka itaendelea kuhakikisha usalama wa maisha ya watu na mali zao dhidi ya wanyamapor wakali na waharibifu kwa kuendesha siku-doria 9,450.

84. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza shughuli za maendeleo, Mamlaka inakusudia kujenga nyumba 11 za Watumishi katika Mapori ya Akiba ya Mkungunero, Uwanda, Maswa, Liparamba, Swagaswaga, Lukwati, Piti, Moyowosi, Selous na Mpanga-Kipengere. Aidha, Mamlaka itajenga maghala ya kuhifadhia silaha katika Mapori ya Akiba Maswa na Uwanda. Vilevile, itafidia familia zilizokutwa ndani ya Pori la Akiba Mpanga-Kipengere wakati likianzishwa na kujenga lambo kwa ajili ya mifugo nje ya Pori la Akiba Mkungunero. Mamlaka pia, itakarabati na kufungua barabara mpya zenye kilometra 2,020 na kununua vitendea kazi kwa ajili ya doria.

85. Mheshimiwa Spika, Mamlaka itakamilisha maandalizi ya miongozo yake ya uendeshaji (Mpango Mkakati, Mwongozo wa Matumizi ya Fedha, Kanuni za Utumishi na Muundo wa Mamlaka). Vilevile, watumishi 300 watahuduria mafunzo ya Jeshi Usu na 130 watahuduria mafunzo ya muda mfupi na mrefu katika masuala ya uhifadhi, upelelezi, intelijensia na utawala bora.

86. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2017/2018, Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapor itaendelea kutekeleza

jukumu la uhifadhi wa wanyamapori na kuendeleza utalii. Kutohana na juhudhi za uhifadhi zilizofanyika, Mamlaka inalenga kupokea watalii 50,610 pamoja na kukusanya shilingi bilioni 42.2.

5.1.6 Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania

87. Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania (TAWIRI) ilianzishwa kwa Sheria Sura 260 kwa lengo la kusimamia, kufanya na kuratibu utafiti wa wanyamapori nchini. Taasisi inawajibika kutoa ushauri kuhusu uhifadhi endelevu wa wanyamapori kwa kutumia matokeo ya utafiti wa kisayansi.

88. Mheshimiwa Spika Katika mwaka wa fedha 2016/2017, Taasisi imeendeleza utafiti wa mbwamwitu; magonjwa yanayoambukiza baina ya wanyamapori, mifugo na watu; ufugaji nyuki; na kufanya sensa za wanyamapori.

89. Mheshimiwa Spika, Taasisi imeendelea kufanya utafiti wa uhifadhi wa mbwa mwitu waliokuwa hatarini kutoweka katika mfumo ikolojia wa Serengeti. Katika mwaka 2016/2017, makundi 25 ya mbwamwitu yenye jumla ya mbwamwitu wapatao 300 yamefuatiliwa. Kati ya hayo, makundi sita yalihamishwa kutoka Pori Tengefu Loliondo na kuachiwa ndani ya Hifadhi ya Taifa Serengeti. Matokeo yanaonesha kuwa idadi yao inaongezeka na hivyo, kuboresha utalii kwa kuongeza vivutio ndani ya Hifadhi ya Taifa Serengeti.

Mheshimiwa Spika, Taasisi iliendelea kufanya utafiti wa mwenendo wa magonjwa yanayoambukizwa kati ya wanyamapori, mifugo na binadamu. Magonjwa hayo ni pamoja na kimeta, kifua kikuu na homa ya vipindi (brucellosis). Utafiti umeonesha kuwa ugonjwa wa kimeta unaendelea kuwa tatizo kubwa kwa wanyama

na binadamu katika jamii za wafugaji. Mlipuko wa kimeta uliotokea kati ya Septemba na Novemba 2016 uliathiri eneo la Mto Kilombero ndani ya Pori la Akiba Selous, Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro na Kata ya Selela wilayani Monduli. Matokeo ya mlipuko huo ni maambukizi kwa watu 10 na mmoja kati yao kufariki; vifo vya viboko 153, nyumbu 109, swala granti 21 na sungura mmoja. Taasisi imeendelea kushiriki katika kudhibiti milipuko hii ikiwemo kuteketeza na kuzika mizoga na kutoa elimu kwa jamii ili kujikinga na maambukizi ya kimeta ambayo hujitokeza zaidi wakati wa ukame.

90. Mheshimiwa Spika, Kutokana na athari kubwa zinazosababishwa na muingiliano baina ya binadamu, wanyamapori na mifugo, natoa tahadhari kwa wananchi na viongozi katika ngazi zote kuepuka kuingiza mifugo na kufanya makazi katika maeneo yaliyohifadhiwa. Utafiti umebaini kuwa magonjwa makubwa na hatari duniani kama Ebola na homa ya mafua ya ndege yametokana na muingiliano baina ya binadamu, wanyamapori na mifugo.

91. Mheshimiwa Spika, Taasisi ilitoa mafunzo ya njia muafaka za ufugaji nyuki kwa wafugaji wa maeneo ya vijiji wapatao 574 kutoka wilaya sita kwa nadharia na vitendo katika mashamba ya nyuki ya Taasisi na mashamba ya vikundi vya ufugaji nyuki kwenye vijiji husika. Wafugaji nyuki 300 walitembelea Kituo cha Njiro na kupewa ushauri kuhusu ufugaji bora wa nyuki. Taasisi imeendelea na ujenzi wa jengo la maabara ya utafiti wa nyuki lililoko Njiro, Arusha. Ujenzi huo umefikia asilimia 65.

92. Mheshimiwa Spika, Taasisi ilifanya sensa katika kipindi cha kiangazi cha mwaka 2016 katika mifumo ikolojia ya Serengeti na Tarangire - Manyara, ili kutathmini idadi, muingiliano na mtawanyiko wa wanyamapori, mifugo na maboma. Matokeo yalionesha kuwepo kwa takriban ng'ombe 46,000; mbuzi na kondoo 1,520 ndani ya Hifadhi ya Taifa Serengeti. Aidha, takriban ng'ombe 22,000; na

mbuzi na kondoo 5,200 walibainika kuwepo ndani ya Pori la Akiba Maswa.

Mheshimiwa Spika, Katika mfumo ikolojia wa Tarangire - Manyara jumla ya spishi 29 za wanyamapori zilihesabiwa na idadi ya wanyama walirekodiwa kwa wingi ni pundamilia (21,464), nyumbu (13,235) na swalapala (5,721). Ikilinganishwa na sensa zilizopita, spishi saba hazikuonesha mabadiliko ya idadi (nyumbu, pundamilia, swalapala, kongoni, pofu, swala granti na mbuni), spishi nne zilionesha mwenendo wa kuongezeka idadi (twiga, swala-tomi, tohe, na ngiri). Aidha, ng'ombe walikadiriwa kuwa 331,000, kondoo na mbuzi 228,000 na punda 4,000. Ikilinganishwa na sensa zilizopita idadi ya mifugo imeongezeka. Kutokana na tathmini hizo imeonekana kuna idadi kubwa ya mifugo katika maeneo hayo na hivyo, kuleta changamoto katika uhifadhi.

93. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza majukumu yake, Taasisi inakabiliwa na changamoto za ufinyu wa bajeti; upungufu wa wataalam (waliopo ni asilimia 62 tu ya mahitaji); upungufu na uchakavu wa vitendeakazi na miundombinu hususan magari na majengo. Mkakati wa kukabili changamoto hizo ni kuibua vyanzo vipyta vya mapato na kuboresha viliyyopo; kuongeza ikama na hatimaye kuajiri wataalam na kusomesha waliopo ili kuongeza ufanisi; na kununua vitendeakazi.

94. Mheshimiwa Spika, Kwa mwaka wa fedha 2017/2018, Taasisi itaendelea kusimamia na kuratibu utafiti wa wanyamapori nchini kote, kuendelea na mradi wa utafiti wa mbwamwitu, kuendelea na utafiti wa magonjwa ya wanyamapori (hasa kimeta, homa ya vipindi na kifua kikuu), kuendelea na utafiti wa ustawi wa urejeshwaji wa chura wa Kihansi na utafiti wa nyuki nchini hasa mahusiano ya nyuki na mimea. Pia Taasisi itaendelea na utafiti kuhusu jinsi mfumo ikolojia wa Serengeti unavyofanya kazi na manufaa yake kwa jamii.

95. Mheshimiwa Spika, Taasisi pia itafanya sensa za wanyamapori katika sehemu mbalimbali ndani na nje ya maeneo yaliyohifadhiwa. Sensa zitakazofanyika ni sensa ya mamba nchi nzima, sensa ya viboko nchi nzima na sensa ya wanyamaporи katika mfumo ikolojia wa Selous-Mikumi. Aidha, Taasisi itawaendeleza kimasomo watumishi wake katika ngazi mbalimbali ili kuwajengea uwezo wa kitaaluma kwa lengo la kuongeza tija na ufanisi. Vilevile, Taasisi itaendelea na mradi wa ujenzi wa jengo la maabara ya kisasa ya utafiti wa nyuki.

5.1.7 Vyuo vya Taaluma ya Wanyamaporи

96. Mheshimiwa Spika, Ili kuhakikisha kuwepo kwa wataalam wa wanyamaporи wa kutosha katika kada mbalimbali, Wizara imeendelea kutoa mafunzo ya muda mrefu na mfupi kupitia Chuo cha Usimamizi wa Wanyamaporи Mweka, Taasisi ya Taaluma ya Wanyamaporи Pasiansi na Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii Likuyu-Sekamaganga.

5.1.8 Chuo cha Usimamizi wa Wanyamaporи, Mweka

97. Mheshimiwa Spika, Chuo cha Usimamizi wa Wanyamaporи (CAWM) Mweka kilianzishwa mwaka 1963 kwa Sheria Sura 549. Majukumu makuu ya Chuo ni kutoa mafunzo ya uhifadhi wa wanyamaporи na uendeshaji wa utalii, kufanya utafiti unaolenga usimamizi wa wanyamaporи na utalii na kutoa huduma za ushauri wa kitaalamu ndani na nje ya nchi.

98. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Chuo kimeendelea kutoa mafunzo kwa wanafunzi 563. Aidha, Chuo kimetekeleza shughuli za maendeleo kwa kununua magari mawili;

kujenga nyumba ya mtumishi; kukarabati chanzo cha maji; kukarabati jengo la utawala; kuweka mtambo wa kuchemsha maji unaotumia nishati ya jua kwenye mabweni ya wanachuo; kujenga nyumba ya kuhifadhia jenereta; na kukamilisha ukarabati wa bwalo la chakula na lango kuu.

99. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza majukumu yake, Chuo Kinakabiliwa na changamoto za uhaba wa fedha; upungufu wa watumishi wa kada mbalimbali; na uchakavu wa miundo mbinu na vitendea kazi. Chuo Kinakabiliana na changamoto zilizotajwa kwa: kushirikisha wadau wa maendeleo; kuendelea kutangaza kozi za muda mrefu na mfupi ndani na nje ya nchi; kuimarisha utafiti na huduma za ushauri wa kitaalamu; pamoja na kuandaa mpango wa biashara wa Chuo.

100. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2017/2018, Chuo kitadahili wanafunzi 560 kwa ajili ya kozi mbalimbali na kukamilisha mtaala kwa ajili ya kuanzisha shahada ya uzamili. Aidha, Chuo kitaendelea kujenga uzio; kujenga nyumba mbili na kukarabati nyumba tano za watumishi; kukarabati mabweni ya wanafunzi; kukarabati jengo la mafunzo (training block); kuanza ujenzi wa vyumba vya mihadhara na kununua magari mawili kwa ajili ya mafunzo kwa vitendo.

5.1.9 Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori, Pasiansi

101. Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori, (WTI) Pasiansi ilianzishwa mwaka 1966 na kupata usajili wa NACTE mwaka 2002. Jukumu lake ni kutoa mafunzo kwa askari wanyamapori nchini katika ngazi ya Cheti cha Awali na Cheti cha

Uhifadhi Wanyamapori kwa kufuata mfumo wa Jeshi Usu. Vilevile, Taasisi huendesha mafunzo ya muda mfupi.

102. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Taasisi ilidahili wanachuo wa kozi ya Cheti cha Awali na Cheti cha Uhifadhi Wanyamapori 441 na kozi fupi kwa wanachuo 88. Aidha, Taasisi imetekeleza na kukamilisha miradi ya ujenzi wa jiko awamu ya kwanza, stoo na bwalo lenye uwezo wa kutumiwa na wanachuo 260; ukarabati wa mfumo wa maji-taka; ukarabati wa nyumba moja ya mtumishi yenye vyumba vitatu na ujenzi wa kambi ya mafunzo (bweni, jiko, vyoo na mabafu).

103. Mheshimiwa Spika, Taasisi inakabiliwa na changamoto za uchakavu na uhaba wa miundombinu hususan bweni la wasichana, maktaba, zahanati na mfumo wa maji katika mabweni; upungufu wa vitendea kazi hasa magari madogo na vitabu vyia rejea; upungufu wa watumishi katika nyanja za TEHAMA, maktaba, masijala na ugavi.

104. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Taasisi ina mpango wa kudahili wanachuo 441, kuendesha kozi fupi kwa wanachuo 200; kukamilisha ujenzi wa Kantini awamu ya pili; kuendesha mafunzo kwa wakufunzi kuhusu mbinu za ufundishaji; na kuongeza vitendea kazi.

5.1.10 Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii, Likuyu-Sekamaganga

105. Mheshimiwa Spika, Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii, (CBCTC) Likuyu-Sekamaganga kilianzishwa mwaka 1995. Lengo kuu la kuanzisha kituo hiki ni kuzijengea uwezo jamii zinazoishi katika maeneo yenye wanyamapori ili ziweze kushiriki kikamilifu katika uhifadhi na matumizi endelevu ya maliasili

hizo. Kituo kinatoa mafunzo kwa askari wanyamapor wa vijiji na viongozi wa Serikali na wajumbe wa kamati za maliasili za vijiji.

106. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Kituo kimetoa mafunzo kwa washiriki 75. Aidha, Kituo kimekamilisha mapitio ya mtaala wa kozi za askari wanyamapor wa vijiji na viongozi wa serikali na wajumbe wa kamati za maliasili za vijiji.

107. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza majukumu yake, kituo kinakabiliwa na changamoto za uchakavu wa miundombinu hasa vyoo vya wanafunzi, nyumba za watumishi, jengo la utawala, maktaba, mabweni pamoja na upungufu wa vifaa vya mafunzo. Aidha, kuna uvamizi wa eneo la Kituo unaofanywa na wanakijiji kwa ajili ya kilimo. Hatua za kukabiliana na changamoto hizo ni kuandaa mpango wa biashara wa Kituo. Vilevile, Kituo kitaimarisha uhusiano na vijiji jirani ili kukabiliana na uvamizi wa ardhi.

108. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Kituo kitatoa mafunzo kwa wanavijiji 100. Aidha, Kituo kitaendelea na hatua za kupata usajili wa NACTE ili kuanzisha kozi ya cheti cha awali cha waongoza watalii vijijini. Vilevile, Kituo kitaendelea kuboresha miundombinu.

5.1.11 Miradi ya Maendeleo

109. Mheshimiwa Spika, Wizara inatekeleza miradi mitatu katika sekta ndogo ya Wanyamapor kwa lengo la kuimarisha uhifadhi. Miradi hiyo inajumuisha:

5.1.11.1 Mradi wa Kilombero and Lower Rufiji Wetlands Ecosystem Management (KILORWEMP)

110. Mheshimiwa Spika, Mradi huu unatekelezwa kwa ushirikiano baina ya Serikali ya Tanzania Ubelgiji katika Wilaya za Kilombero, Ulanga na Rufiji. Lengo la mradi huu ni usimamizi

endelevu wa ikolojia ya ardhi oevu ya Bonde la Kilombero na Mto Rufiji kwa kuboresha maisha ya wananchi. Katika mwaka wa fedha 2016/2017, Mradi umenunua vitendeakazi na kujenga uwezo kwa WMAs za ILUMA na JUHIWANGUMWA, umeweka alama za mipaka ya maeneo kwa upande wa ILUMA na kugharamia mafunzo ya watumishi. Katika mwaka wa fedha 2017/2018, mradi utaendelea kutekeleza majukumu yake katika maeneo hayo.

5.1.11.2   Mradi wa Kujenga Uwezo katika Mapori ya Akiba na Kikosi Dhidi Ujangili

111. Mheshimiwa Spika, Mradi unalenga kujenga uwezo wa Mapori ya Akiba na Kikosi Dhidi Ujangili kwa kununua vitendeakazi na kuimarisha miundombinu. Mradi unatekelezwa kwa kutumia fedha za ndani, katika mwaka wa fedha 2016/2017 hakuna fedha zilizotolewa. Katika mwaka wa fedha 2017/2018, mradi umetengewa shilingi bilioni 34.1 kwa ajili ya kuimarisha miundombinu na kununua vitendea kazi katika Mapori ya Akiba, Kikosi Dhidi ya Ujangili, TANAPA na NCAA.

5.1.11.3   Sustainable Natural Resources Management in Tanzania

112. Mheshimiwa Spika, Mradi unatekelezwa kwa ushirikiano kati ya Serikali ya Tanzania na Ujerumanu katika Halmashauri za Wilaya ya Ngorongoro na Serengeti. Lengo la mradi ni kuwezesha jamii kushiriki katika usimamizi endelevu wa maliasili. Mwaka 2016/2017, kazi zilizotekeliza ni kuiwezesha TAWA pamoja na Kitengo cha Kupambana na Ujangili kutekeleza majukumu yake. Katika mwaka wa fedha 2017/2018, Mradi utaendelea kuiwezesha TAWA na Kitengo cha Kupambana na Ujangili; kuimarisha miundombinu; na kuziwezesha jamii katika Wilaya za Ngorongoro na Serengeti kuimarisha uhifadhi.

5.2 Sekta ndogo ya Misitu na Nyuki

113. Mheshimiwa Spika, Jukumu kuu la Sekta ndogo ya Misitu na Nyuki ni uhifadhi wa misitu iliyopo ndani na nje ya maeneo yaliyohifadhiwa na makundi ya nyuki ya aina zote. Utekelezaji wa jukumu hilo unaongozwa na Sera ya Misitu, 1998 na Sera ya Ufugaji Nyuki, 1998 na Sheria ya Misitu Sura 323 na Sheria ya Ufugaji Nyuki Sura 224.

114. Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa taarifa ya tathmini ya rasilimali za Misitu (NAFORMA) iliyotolewa mwaka 2015, Tanzania ina misitu yeye hekta milioni 48.1. Kati ya hekta hizo, asilimia 93 ni misitu ya mataji wazi (woodland) na asilimia saba ni misitu iliyofunga. Hii ni sawa na meta za ujazo za miti bilioni 3.3. Kati ya meta hizo, meta za ujazo bilioni 3.2 sawa na asilimia 97 ipo katika misitu ya asili na meta za ujazo bilioni 0.1 sawa na asilimia tatu katika misitu ya kupandwa. Mahitaji halisi ya mazao timbao kwa sasa yanakadiriwa kuwa meta za ujazo milioni 62.3 kwa mwaka. Hata hivyo, kiasi kinachoweza kuvunwa ni meta za ujazo milioni 42.8 tu hivyo kusababisha upungufu wa meta za ujazo milioni 19.5 kwa mwaka.

115. Mheshimiwa Spika, Misitu hiyo yeye hekta milioni 48.1 inasimamiwa na Serikali Kuu yeye hekta milioni 19.2 sawa na asilimia 40; Serikali za Mitaa hekta milioni 3.4 sawa na asilimia saba; Serikali za vijiji hekta milioni 21.6 sawa na asilimia 45; na watu binafsi wanasmamia hekta milioni 3.4 sawa na asilimia saba. Eneo lililobaki lenye ukubwa wa hekta millioni 0.5 sawa na asilimia 1 ni misitu iliyopo kwenye ardhi huria.

116. Mheshimiwa Spika, Kwa upande wa sekta ndogo ya Ufugaji nyuki Serikali kuu na Serikali za Vijiji kwa pamoja zinasimamia hifadhi 46 za nyuki zenyе hekta 143,936.78. Kati ya hizo, hifadhi 26 zenyе hekta 74,323.78 ni za Serikali za vijiji na 20 zenyе hekta 69,613 ni za Serikali Kuu. Aidha, ufugaji nyuki unafanyika katika mikoa yote nchini. Hata hivyo, uzalishaji mkubwa wa mazao ya nyuki unafanyika katika mikoa ya Tabora, Kigoma, Dodoma, Singida, Rukwa, Shinyanga, Arusha, Kilimanjaro, Tanga, Morogoro, Iringa, Mbeya na Ruvuma.

117. Mheshimiwa Spika, Ufugaji nyuki ni muhimu katika uhifadhi wa misitu, ukuaji wa uchumi, lishe, tiba na huduma ya uchavushaji wa mazao. Takwimu za soko la asali zinaonesha kuwa mahitaji yanaongezeka ndani na nje ya nchi ukilinganisha na uzalishaji na upatikanaji wake. Tanzania imeendelea kuwa mionganoni mwa nchi tano za Afrika zinazoruhusiwa kuuza asali yake katika soko la Ulaya. Takwimu za usafirishaji wa mazao ya nyuki nchi za nje ni wastani wa tani 278.6 za asali na tani 347.3 za nta. Aidha, ufugaji nyuki una fursa ya kuzalisha mazao mengine yanayotumika kwa urembo, tiba na malighafi za kutengeneza bidhaa nyingine viwandani

118. Mheshimiwa Spika, Sekta ndogo ya misitu na nyuki inajumuisha Idara ya Misitu na Nyuki, Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania, Wakala wa Mbegu za Miti Tanzania, Mfuko wa Misitu Tanzania, Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania, Chuo cha Misitu Olmotonyi, Chuo cha Viwanda vya Misitu Moshi na Chuo cha Ufugaji Nyuki, Tabora.

5.2.1 Idara ya Misitu ya Nyuki

119. Mheshimiwa Spika, Jukumu kuu la Idara ya Misitu na Nyuki ni kutayarisha na kusimamia sera, sheria, kanuni na miongozo ya Usimamizi wa Misitu na Ufugaji Nyuki. Katika mwaka 2016/2017,

mapitio ya Sera za Taifa za Misitu na Ufugaji Nyuki yamefanyika ambapo rasimu ya awali na mkakati wa utekelezaji wake vimeandaliwa. Aidha, Sheria ya Misitu Sura 323 imefanyiwa mapitio kwa lengo la kuainisha vifungu ambavyo vinatakiwa kufanyiwa marekebisho ili kuboresha usimamizi wa misitu nchini. Kazi inayoendelea sasa ni kukusanya maoni ya wadau.

120. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na mamlaka za Serikali za mitaa na wadau mbalimbali wa misitu, imeratibu utekelezaji wa dhana ya usimamizi shirkishi wa rasilimali za misitu na ufugaji nyuki katika wilaya 67 za Tanzania bara. Kazi zilizofanyika ni pamoja na kuanzisha na kuzijengea uwezo Kamati za Maliasili za vijiji katika kupanga matumizi bora ya ardhi kwenye maeneo yao, kutambua misitu iliyopo, kupanga mipango ya uvunaji misitu yao, mafunzo ya usimamizi wa fedha na utawala bora.

121. Mheshimiwa Spika, Wizara inakabiliwa na changamoto ya uvamizi mkubwa wa maeneo ya misitu kwa ajili ya shughuli za kilimo, malisho ya mifugo, uchimbaji wa madini, makazi, ukataji haramu wa miti kwa ajili ya nishati, mbao na nguzo za ujenzi. Misitu imeendelea kuwa chanzo kikuu cha nishati, ambapo ukataji wa miti kwa ajili ya kuni na mkaa umekithiri. Aidha, majanga ya moto na uvunaji usio endelevu kwa ajili ya ujenzi hasa kwenye misitu ya asili unachochea kwa kasi kutoweka kwa bioanuwai. Takwimu zinaonesha eneo la misitu linalokadiriwa kufikia hekta 372,000 hupotea kila mwaka. Uharibifu huu unahatarisha utulivu wa hali ya hewa, hasa upatikanaji wa mvua kwa wakati na kuvuruga misimu ya kilimo na shughuli nyingine za kibinadamu.

122. Mheshimiwa Spika, Katika kukabiliana na changamoto hizi, Wizara itaratibu utekelezaji wa mkakati wa uhifadhi na kupanda miti kwa kushirikiana na wadau mbalimbali hasa Ofisi ya Makamu wa

Rais (Mazingira), Ofisi ya Rais - TAMISEMI, Asasi zisizo za kiserikali na jamii kwa ujumla. Aidha, Wizara itaendelea kushirikiana na wadau wengine katika kutafuta na kuhimiza matumizi ya nishati mbadala ili kupunguza utegemezi wa misitu kama chanzo kikuu cha nishati.

123. Mheshimiwa Spika, Sekta ndogo ya ufugaji nyuki inakabiliwa na changamoto ya uzalishaji mdogo wa mazao ya nyuki. Teknolojia duni inayotumika na baadhi ya wafugaji katika kufuga, kuvuna, kuchakata na kufungasha mazao ya nyuki inaathiri ubora na ushindani katika masoko ya ndani na nje. Katika kutatua changamoto hizi, Wizara inaendelea kutoa elimu na uwezeshaji katika uvunaji, uchakataji na ufungashaji wa mazao ya nyuki ili kuongeza uzalishaji na kukidhi viwango vya ubora.

124. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Wizara itakamilisha kazi ya kuhuisha Sera za Taifa za Misitu na Nyuki na mikakati ya utekelezaji wake. Aidha, Wizara itakamilisha uandaaji wa Programu ya Taifa ya Misitu kwa kipindi cha 2018-2023 na kufanya mapitio ya Programu ya Taifa ya Ufugaji Nyuki ya 2001. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na wadau itaandaa mkakati wa kupunguza uharibifu wa misitu unaotokana na matumizi ya mkaa.

Mikakati mingine itakayoandaliwa ni mkakati wa ugani na mkakati wa kukabiliana na moto katika maeneo ya misitu. Wizara pia itaandaa mpango wa utafiti wa ufugaji nyuki ili kuimarisha shughuli za ufugaji nyuki.

125. Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea kutoa elimu kwa umma ili kuimarisha uhifadhi wa rasilimali za misitu na nyuki. Baadhi ya njia zitakazotumika kutoa elimu ni maonesho na maadhimisho maalum ya Siku ya Kupanda Miti na Kutundika Mizinga

Kitaifa, Siku ya Misitu Duniani, Siku ya Mazingira Duniani, na wiki ya Utumishi wa Umma.

5.2.2 Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania

126. Mheshimiwa Spika, Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania (TFS) ulianzishwa kwa Sheria Sura 245 na kupewa jukumu la kusimamia na kuhifadhi rasimali za misitu na ufugaji nyuki. Wakala unasimamia misitu ya hifadhi ya Serikali Kuu yenye hekta milioni 16 na misitu yenye hekta milioni 2.7 iliyopo kwenye maeneo huria. Misitu hiyo inajumuisha misitu ya Hifadhi za Mazingira Asilia yenye hekta 239,669; Misitu ya Hifadhi lindimaji yenye hekta milioni 1.4 na hifadhi za mikoko zenyе hekta 115,000. Wakala pia unasimamia mashamba 19 ya miti yenye hekta 308,442 na Hifadhi za Nyuki 20 zenyе hekta 69,613.

127. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017 Wakala umekamilisha mipango ya usimamizi wa misitu ya hifadhi 56 na inatumika katika kusimamia misitu husika. Mipango ya usimamizi wa misitu ya hifadhi ya Kikale na Rungo (Rufiji), Sayaka (Magu), na Kome (Sengerema) ipo katika hatua ya kuidhinishwa. Aidha, tathmini kwa ajili ya kuandaa mipango ya usimamizi imefanyika kwenye misitu ya hifadhi 28 katika mikoa ya Kagera, Tabora, Katavi, Lindi, Pwani na Tanga. Vilevile, mipango ya uvunaji kwenye maeneo ya misitu katika ardhi huria imeandaliwa kwenye Wilaya za Kilwa, Liwale, Nachingwea, Tunduru, Songea, Namtumbo, Lindi, Masasi, Ruangwa na Nanyumbu.

128. Mheshimiwa Spika, Katika kuzuia uharibifu wa uoto wa asili, vyanzo vya maji na bioanuwai, Wakala umeendelea kuwaondoa wavamizi kwenye hifadhi. Hadi Machi 2017, wavamizi wameondolewa katika misitu 14 iliyopo katika Wilaya za Kilosa, Kilindi, Biharamulo, Sikonge, Uyui, Kaliua, Bagamoyo na Tunduru.

Aidha, Wakala umeendelea kutoa elimu kuhusu madhara ya uharibifu wa misitu kwa mazingira.

129. Mheshimiwa Spika, Katika juhudini za kutatua migogoro iliyopo baina ya wananchi na hifadhi za misitu, Wakala uliunda kamati ya kutatua migogoro, kuainisha aina na idadi ya migogoro iliyojitokeza na kushirikisha wadau katika kutatua migogoro hiyo. Utambuzi na uhakiki wa vijiji vilivyo sajiliwa kwenye maeneo yaliyohifadhiwa kinyume na Sheria ya Misitu umefanyika. Kutowana na utambuzi huo imebainika kuwa vijiji 228 vipo ndani ya hifadhi za misitu na kati ya hivyo, vijiji 157 vimesajiliwa. Hatua za kukabiliana na changamoto hizo zimechukuliwa kwa kuainisha mipaka ya hifadhi na kuhuisha ramani za maeneo husika.

130. Mheshimiwa Spika, Katika jitihada za kushughulikia migogoro ya mipaka na kuondoa mifugo katika hifadhi, Serikali iliunda Kamati yenyewe wajumbe kutoka wizara za Maliasili na Utalii; Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi; Kilimo, Mifugo na Uvuvi; Ofisi ya Rais - TAMISEMI na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Kamati hii ina jukumu la kutambua na kutoa mapendekozu ya kutatua migogoro ya mipaka na matumizi yasiyoruhusiwa kwenye hifadhi. Kamati hiyo imeshafanya kazi katika Mikoa mitano ya Katavi, Morogoro, Tabora, Geita na Kagera. Aidha, adhabu mbalimbali kwa mujibu wa sheria na elimu kwa umma juu ya manufaa ya uhifadhi inaendelea kutolewa kwa wananchi.

131. Mheshimiwa Spika, Kazi ya kuainisha mipaka yote ya hifadhi za misitu, kuhakiki na kuweka **beacons** na mabango ya utambulisho wa mipaka inaendelea. Hadi kufikia Machi 2017, jumla ya **beacons** 4,039 zimewekwa katika misitu 154. Aidha, kazi ya kuweka **beacons** kwenye misitu iliyosalia inaendelea. Mabango 633 yamewekwa ikiwa ni pamoja na kusafisha njia za kuzuia moto zenyehi urefu wa kilometra 700. Vilevile, jumla ya kilometra 2,125 za

mipaka ya hifadhi za misitu 54 zimerekebishwa. Pia, kilometra 1,886 za mipaka ya misitu zimesafishwa na kuchimba mashimo mwelekeo (*directional trenches*) 433 katika misitu mbalimbali.

132. Mheshimiwa Spika, Wakala umeendelea kusimamia misitu ya Hifadhi Mazingira Asilia 12 yenye bioanuwai nyingi na viumbe ndwele (*endemic species*) na adimu duniani. Hifadhi hizo ni Amani, Nilo, Magamba, Uluguru, Mkingu, Kilombero, Mlima Rungwe, Chome (Shengena), Udzungwa Scarp, Minziro, Mlima Hanang na Rondo. Misitu hii ni muhimu katika kukuza shughuli za utalii ikolojia na inawezesha wananchi wanaozunguka misitu kunufaika kuitia ajira, biashara na huduma za kijamii. Kazi zilizoteklezwa ili kuimarisha hifadhi hizo ni kusafisha barabara zenye urefu wa kilometra 89 na kufungua njia vinjari kilometra 40. Aidha, kambi tano za kupumzikia wageni zimejengwa kwenye hifadhi tano. Vilevile, njia asili (nature trails) kilometra 10 zimeanzishwa kwenye misitu ya Hifadhi za Mazingira Asilia Rondo na Mlima Hanang.

133. Mheshimiwa Spika, Ili kukabiliana na upungufu wa malighafi ya mazao ya misitu, katika mwaka 2016/2017 Wakala umepanda miti hekta 7,532. Kazi nyingine zilizofanyika ni kupalilia hekta 22,671; kupunguzia miti hekta 5,038 na kupogolea hekta 2,859. Aidha, Wakala umeanzisha mashamba mawili mapya ya Hifadhi ya Msitu wa Nishati Morogoro (hekta 12,950) na Mpepo wilayani Mbinga (hekta 2,300). Vilevile, shamba la miti Wino-Ifinga limepanuliwa kwa kuongeza eneo la Mkongotema (hekta 5,000) Wilaya ya Madaba na hivyo kufanya shamba hilo kuwa na hekta 17,000.

134. Mheshimiwa Spika, Sekta ya misitu imeendelea kutoa mchango mkubwa kwa maendeleo ya viwanda nchini. Ili kuchochea kasi ya maendeleo ya uchumi na ukuaji wa viwanda, jumla ya meta za ujazo 971,734 zilivunwa kutoka katika mashamba nane yenye

miti iliyofikia umri wa kuvunwa na kuuzwa kwa wavunaji 1,652. Kutokana na mauzo hayo hadi Machi, 2017 Serikali imekusanya mapato ya shilingi bilioni 40.3.

135. Mheshimiwa Spika, Katika kudhibiti uvunaji na biashara haramu ya mazao ya misitu, Wakala ulifanya jumla ya siku-doria 20,737 katika maeneo ya misitu, maeneo ya uvunaji, usafirishaji wa mazao ya misitu na kwenye masoko. Kupitia doria hizo mazao yaliyovunwa kinyume cha sheria yanayojumuisha magunia 32,312 ya mkaa, vipande vya mbao 50,791, nguzo 622, na milango 556 ilikamatwa na kutaifishwa kwa mujibu wa sheria.

136. Mheshimiwa Spika, Wakala umeendelea kutumia vizuia kama moja ya mikakati ya kusimamia usafirishaji wa mazao ya misitu. Katika ukaguzi uliofanyika kwenye vizuia 116, magari 9,753 (sawa na asilimia 15.4) ya magari 63,213 yaliyokaguliwa yalibainika kukiuka sheria za kusafirisha mazao ya misitu. Hali hii inaonesha kuwa asilimia 84.6 ya wasafirishaji wa mazao ya misitu wanazingatia sheria. Aidha, Wakala umeendelea kutoa mafunzo kwa wafanyabiashara 1,125 kuhusu taratibu za kufanya biashara ya mazao ya misitu kwa mujibu wa sheria.

137. Mheshimiwa Spika, Katika kuimarisha usimamizi wa biashara ya mkaa, magilio 15 ya mkaa yameanzishwa kwenye wilaya za Kilosa, Mvomero, Mkinga, Korogwe, Kilindi, Gairo na Muheza. Wakala umeanzisha Magilio hayo ili kudhibiti uvunaji na uchomaji holela wa mkaa na kuwatambua na kuwaunganisha wavunaji na wafanyabishara. Aidha, kupitia utaratibu huu wavunaji wataunganishwa na kushiriki kupanda miti kupitia vikundi. Hatua hii itaongeza uwajibikaji wa jamii na itapunguza uharibifu wa misitu na kurahisisha usimamizi na utoaji wa huduma za ugani.

138. Mheshimiwa Spika, Wakala umetumia fursa ya ushirikiano wa Kikanda kuingia makubaliano ya kudhibiti biashara haramu ya usafirishaji wa mazao ya misitu. Makubaliano hayo yamehusisha nchi za Zambia, Msumbiji, Kenya, Madagascar, Uganda na Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo. Katika mwaka 2016/2017, mikutano mbalimbali ya kuweka mikakati ya usimamizi wa pamoja wa mazao ya misitu ilifanyika. Aidha, kupitia mikutano hiyo, Serikali ya Msumbiji imerekebisha Sheria yake ya Misitu ambapo kuanzia Machi, 2017 imezuia usafirishaji wa magogo nje ya nchi.

139. Mheshimiwa Spika, Wakala umeendelea kuhamasisha na kutoa elimu kwa wafugaji nyuki 488. Elimu iliyotolewa ilihusu mbinu za ufgaji nyuki ili kuongeza tija na kuboresha bidhaa zinazozalishwa. Wilaya zilizonufaika na mafunzo hayo ni Misenyi, Magu, Biharamulo, Bahi, Chamwino, Babati, Ikungi, Same na Handeni.

140. Mheshimiwa Spika, Sampuli 63 za asali kutoka kwa wafugaji nyuki katika wilaya 25 zimefanyiwa uchambuzi wa kimaabara kubainisha ubora wake. Uchambuzi huo umebaini kuwa asali ya Tanzania inakidhi viwango vya ubora kwa soko la ndani na nje. Aidha, Wakala umeendelea kusimamia manzuki 82 zinazotumika kuzalisha mazao ya nyuki. Manzuki hizo pia zinatumika kama shambadarasa kwa wananchi na wadau wa nyuki. Jumla ya tani 7.8 za asali na kilo 340 za nta zimezalishwa katika manzuki hizo.

141. Mheshimiwa Spika, Katika kuboresha mazingira ya kazi, Wakala umejenga majengo mawili ya ofisi, nyumba 12 za watumishi na kukarabati nyumba 75. Aidha, magari 14, boti mbili na mitambo miwili ya kutengeneza barabara imenunuliwa. Vilevile, Wakala umesafisha jumla ya kilomita 1,329 za barabara, na kutengeneza nyingine kilomita 99.

142. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Wakala uliimarisha mfumo wa ukusanyaji wa maduhuli kwa kutumia mashine za EFD katika vituo 46. Mfumo huo umechangia kuongeza ukusanyaji wa maduhuli ambapo hadi Machi, 2017 shilingi bilioni 72.4 sawa na asilimia 76 ya makisio zilikusanywa. Aidha, katika kuboresha ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali, Wakala unashirikiana na Wizara ya Fedha, Wakala wa Mtandao Serikalini na TAMISEMI kutengeneza mfumo wa kielektroniki wa ukusanyaji maduhuli. Mfumo huo wa kukusanya maduhuli yatokanayo na mazao ya misitu umeanza kufanyiwa majoribio katika Wilaya ya Kinondoni na Shamba la miti Sao Hill.

143. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Wakala ulitoa elimu kwa umma kuhusu usimamizi na uhifadhi wa misitu na ufugaji nyuki. Elimu hiyo ilitolewa kuitia vipindi 41 vya redio na 54 vya televisheni. Njia nyingine zilizotumika ni maonesho ya Sabasaba, Nanenane, Siku ya Kupanda Miti, Kutundika Mizinga, na Siku ya Mazingira Kitaifa ambapo nakala 30,000 za machapisho zilitayarishwa na kusambazwa.

144. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Wakala uliwezesha vikundi 257, taasisi 17 (shule, makanisa na misikiti) na watu binafsi 84 katika wilaya 38 kuzalisha na kupanda miche ya miti takriban milioni 6. Aidha, mafunzo juu ya wajibu na majukumu ya uhifadhi na usimamizi wa misitu, yalitolewa kwa kamati 70 za maliasili za vijiji.

145. Mheshimiwa Spika, Usimamizi na uhifadhi wa misitu na nyuki nchini, unakabiliwa na changamoto mbalimbali. Changamoto hizo ni pamoja na uvamizi wa maeneo yaliyohifadhiwa kwa ajili ya shughuli za kibinadamu ikiwemo kilimo, mifugo, makazi na uchimbaji wa madini. Aidha, kuna fikra kuwa maeneo ya misitu yaliyohifadhiwa kisheria yametengwa kwa ajili ya matumizi mengine

ya baadaye (malisho, kilimo na makazi) taswira inayosababisha kuongezeka kwa maombi ya kumegwa maeneo ya misitu. Changamoto nyingine ni uvunaji na usafirishaji haramu wa mazao ya misitu na utegemezi mkubwa wa misitu kwa ajili ya matumizi mbalimbali hususan nishati ya kupikia na mbao.

146. Mheshimiwa Spika, Ongezeko la mahitaji ya malighafi za misitu hususan magogo kwa ajili ya mbao limesababisha ugumu wa kugawa kiasi kidogo kinachoruhusiwa kuvunwa kila mwaka. Kwa kipindi kirefu Wizara imekuwa ikiuza malighafi kutoka katika mashamba ya miti kwa njia ya kutoa vibali. Utaratibu huu umesababisha malalamiko mengi toka kwa wadau na makundi ya kijamii.

147. Mheshimiwa Spika, Katika kukabiliana na changamoto hiyo, Wakala umefanya mapitio ya njia ya kugawa malighafi kutoka katika mashamba ya miti ya Serikali. Aidha, Wakala umefanya tathimini ya viwanda vya misitu nchini kwa lengo la kujua idadi na uwezo wa viwanda hivyo kuchakata magogo. Matokeo ya mapitio hayo yanaonesha kuwa utaratibu wa vibali kwa kiasi kikubwa unasababisha kutoa vibali kwa wadau wasio na sifa za kutosha. Katika mazingira hayo, yameibuka makundi ya walanguzi wa vibali ambao huuza vibali hivyo kwa wale waliowekeza kwenye viwanda vya uchakataji. Matokeo yake ni kuongezeka kwa gharama za uzalishaji na kumuathiri mlaji wa mwisho; kufungwa kwa viwanda vingi; na kuathiri ajira.

148. Mheshimiwa Spika, Katika kukabili changamoto hiyo, kuanzia mwaka 2017/2018 vibali vya uvunaji kutoka kwenye mashamba ya Serikali vitatolewa kwa waliowekeza kwenye viwanda vya uchakataji vilivyohakikiwa. Viwanda vitakavyohusika ni vile

vikubwa, vyatiki na wajasiriamali wadogo wenye misumeno maarufu kama ‘dingdong’.

149. Mheshimiwa Spika, kupitia Bunge lako Tukufu, Wizara inawahimiza wajasiriamali wadogo wanaotumia ‘dingdong’ kuungana na kubadili teknolojia hiyo ndani ya mwaka mmoja. Hatua hii itaongeza ufanisi na kupunguza upotevu wa malighafi za misitu. Aidha, utaratibu wa kutoa vibali kwa wenye viwanda tu inalenga kuviwezesha viwanda kufanya kazi muda mrefu kwa mwaka na hivyo kuendelea kuchangia katika pato la Taifa na kutoa ajira.

150. Mheshimiwa Spika, Athari za uharibifu wa misitu ambazo zinajitokeza ni pamoja na mabadiliko ya tabianchi, kuenea kwa hali ya jangwa na kuongezeka kwa mmomonyoko wa ardhi na mapomoko ya milima. Uharibifu wa vyanzo vyatiki na maji pia umeongezeka na kusababisha kukauka kwa mito mikuu wakati wa kiangazi; kuongezeka kwa matukio ya moto kwenye misitu ambayo husababisha uharibifu wa misitu na kupotea kwa bioanuwai.

151. Mheshimiwa Spika, Katika kukabiliana na changamoto hizo Wakala utaendelea kuimarisha usimamizi wa rasilimali za misitu na ufugaji nyuki kwa kushirikiana na wadau. Aidha, utaongeza kasi ya upandaji miti katika mashamba ya miti ya Serikali; kuhamasisha upatikanaji na matumizi ya nishati mbadala, kuendelea kuwaondoa wavamizi wa misitu ya hifadhi; kuimarisha mipaka ya hifadhi, kudhibiti uvunaji haramu na kuhamasisha upandaji miti. Vilevile, Wakala utaendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu usimamizi wa misitu na matumizi endelevu ya mazao ya misitu.

152. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Wakala utaandaa mipango ya usimamizi ya misitu ya hifadhi 31, kufanya

mapitio ya mipango 23 na kukamilisha mipango mipya 17. Misitu 28 na hifadhi za nyuki saba zitatangazwa kwenye Gazeti la Serikali. Aidha, Hifadhi za misitu ya mikoko zitafanyiwa tathmini ya kujua kiwango cha uharibifu, kupanda hekta 734 zilizoharibiwa na kuweka alama za kutoa tahadhari katika mipaka. Vilevile, kwa ushirikiano na Chuo Kikuu cha Dar es Salaam na Shirika la Kimataifa la ardhioevu itatekeleza mradi wa usimamizi endelevu wa mikoko katika bonde la Mto Rufiji.

153. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Wakala utasafisha mipaka ya misitu yenyе kilomita 6,427, kuweka **beacons** 2,603, mabango 1,252 na kufanya soroveya kwenye mipaka ya misitu ya hifadhi 126 yenyе kilomita 585. Aidha, barabara zenye kilometa 2,194 zitasafishwa katika mashamba ya miti na kutengeneza nyingine kilometa 181. Vilevile, kilometa 5,123 za barabara za kuzuia moto katika misitu ya asili na mashamba zitasafishwa.

154. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, maeneo ya utalii ikolojia katika Misitu ya Hifadhi ya Mazingira Asilia yatatunzwa kwa kusafisha njia za asili zenye urefu wa kilomita 279. Aidha, kilometa 67 za barabara za msituni zitasafishwa; kambi 20 za kupumzikia wageni na minara mitatu ya kuona mandhari itakarabatiwa; na kambi moja ya kupumzikia wageni itajengwa katika Msitu wa Hifadhi wa Uzungwa.

155. Mheshimiwa Spika, Katika jitihada za kuimarisha uhifadhi na kukuza utalii ikolojia Wakala utaendelea na hatua za kupandisha hadhi misitu ya Uvinza (Uvinza), Itulu Hill (Sikonge) na Mwambesi (Tunduru) kuwa misitu ya hifadhi ya mazingira asilia. Aidha, Wakala utaendelea kuboresha miundombinu katika maporomoko ya Mto Kalambo yaliyoko Mkoani Rukwa ili yatumike kwa shughuli za utalii.

156. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018 Wakala utapanda miti katika hekta 8,800; kupalilia mashamba ya miti hekta 29,505; kupogolea hekta 6,263 na kupunguzia miti hekta 3,500. Aidha, Wakala utaongeza eneo la shamba la miti ya misaji (teak) Mtibwa, kwa kuongeza sehemu ya misitu ya Pagale (hekta 12,000) na Magotwe (hekta 700) iliyopo Wilaya ya Mvomero katika Mkoa wa Morogoro. Vilevile, itaanzisha mashamba mapya matatu. Mashamba hayo ni Buhigwe (hekta 800) na Makere (hekta 30,000) yaliyopo Mkoani Kigoma, na shamba la Biharamulo (hekta 30,000) katika Mikoa ya Geita na Kagera.

157. Mheshimiwa Spika, Matukio ya moto kwenye misitu yameendelea kuwa changamoto katika uhifadhi. Katika kukabiliana na changamoto hii, vijiji 378 vinavyozunguka mashamba ya miti vitashirikishwa katika kampeni ya kuzuia moto. Wakala pia utakarabati minara 19 ya kufutilia moto msituni. Elimu ya ugani itaendelea kutolewa sambamba na kuandaa mipango ya usimamizi wa moto kwa kushirikiana na jamii hususan mikoa ya Kusini. Vile vile, umoja wa kukabiliana na moto (*Fire Associations*) kwa wakulima wa miti Kanda ya Nyanda za Juu Kusini utaanzishwa. Wakala pia utatoa mafunzo kwa watumishi 40 namna ya kutambua, kuchambua na kutafsiri taarifa za moto kutoka kwenye mtambo wa satelaiti unaong'amua matukio ya moto.

158. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018 Wakala utaendelea kuimarisha ulinzi na uhifadhi wa misitu ya asili kwa ushirikiano na wadau. Kazi zitakazoteklezwa ni pamoja na kufanya siku-doria 19,616 na ufuutiliaji wa kiintelijensia; kufanya ukaguzi na udhibiti wa biashara ya mazao ya misitu katika vizuia vyote; kuandaa mfumo wa teknolojia ya "*Radio Frequency Identification*" wa kufutilia mwenendo wa biashara ya mazao ya misitu. Aidha, Wakala utaendelea kushirikiana na Kamati za Ulinzi na Usalama za

Mikoa na Wilaya katika kukabiliana na changamoto za uvamizi katika hifadhi za misitu na utatuzi wa migogoro.

159. Mheshimiwa Spika, Ili kudhibiti biashara haramu ya mazao ya misitu kupitia Bahari ya Hindi, Wizara yangu inashirikiana na Wizara ya Kilimo, Maliasili, Mifugo na Uvuvi ya Serikali ya Mapinduzi Zanzibar. Ushirikino huu unazingatia Sheria ya Misitu ambayo inakataza kusafirisha magogo na mkaa nje ya nchi. Hatua hii ni muhimu kwa sababu magogo na mazao mengine ya misitu ni malighafi muhimu kwa ajili ya kuanzisha na kuendeleza viwanda vya ndani.

160. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018 Wakala utaendelea kuimarisha kikosi cha kuzuia uharibifu wa misitu (*Forest Surveillance Unit - FSU*) sanjari na azma ya Wizara ya kuanzisha mfumo wa Jeshi Usu litakalowajibika kusimamia maliasili zote. Wizara inaendelea kuimarisha ushirikiano wa Kikanda katika kudhibiti biashara haramu za mazao ya misitu zinazofanyika mipakani. Aidha, Serikali itaendelea kutekeleza makubaliano na nchi jirani za Zambia, Msumbiji, Kenya, Madagascar, Uganda na Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo. Kupitia ushirikiano huu Wakala utaendelea kushirikiana na taasisi za nchi hizo na shirika la hifadhi za viumbe hai duniani la WWF ili kutengeneza mfumo wa kutambua mazao ya misitu kwa kutumia vinasaba (*DNA identification*).

161. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018 Wakala utaongeza udhibiti wa biashara holela ya mkaa. Aidha, Wakala utaendelea kuhamasisha matumizi ya nishati mbadala kama gesi ambayo sasa inapatikana maeneo mengi nchini. Wakala utaendelea na jitihada za kuvutia wawekezaji katika eneo la nishati hasa utengenezaji wa bidhaa kama ‘Briquettes’ na ‘mkaa poa’. Mfano wa uwekezaji huo ni kiwanda cha *Arti Energy* kilichopo Bagamoyo na kiwanda cha kampuni ya *Tractors Ltd* kinachojengwa katika wilaya

Mufindi, Iringa. Kiwanda hicho cha Mufindi kinategemea kuzalisha mkaa kwa jina la biashara la “Mkaa Endelevu” na kuzalisha hadi tani 35 kwa siku kwa kutumia mabaki ya viwandani na masalia ya uvunaji katika misitu ya Sao Hill. Wizara itaendelea kushirikiana na wadau wanaojihusisha na utafutaji na utengenezaji wa nishati mbadala.

162. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Wakala utaandaa mkakati wa kuendeleza ufugaji nyuki; kuwezesha uandaaji wa mwongozo wa usimamizi wa Hifadhi za Nyuki nchini na kukamilisha kutangaza hifadhi saba za nyuki za Serikali Kuu na nne za Serikali za Vijiji. Aidha, sampuli 60 za asali zitakusanywa na kufanyiwa uchambuzi wa kuanisha mabaki ya kemikali ili kulinda afya za walaji. Vilevile, Wakala utatoa mafunzo ya uzalishaji bora wa mazao ya nyuki kwa wafugaji wa nyuki 727 na vikundi 27 vya ufugaji nyuki. Kazi nyingine zitakazofanyika ni kutoa mafunzo ya mfumo wa ufuutiliaji wa asali (Honey traceability system) yatakayotolewa kwa wadau 80 na mafunzo ya kutengeneza mizinga bora yatakayotolewa kwa mafundi seremala 55.

163. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018 Wakala utanunua viwanja kwa ajili ya ujenzi wa ofisi za Meneja wa Wilaya saba; utajenga ofisi 13 na nyumba 74 za watumishi; na kukarabati ofisi nane na nyumba 17 za watumishi. Vile vile, Wakala utaongeza vitendea kazi kama magari, pikipiki na boti ili kuimarisha doria na ulinzi wa misitu.

164. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018 Wakala utaendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu uhifadhi wa misitu na ufugaji nyuki kupitia maonesho ya Sabasaba, Nane nane, Siku ya Kupanda Miti na Kutundika Mizinga Kitaifa, Siku ya Mazingira Duniani na Siku ya Utumishi wa Umma. Aidha, Wakala utaendelea kuwaelimisha wananchi kwa kuchapisha na kusambaza nakala

9,000 za majarida ya aina mbalimbali, kurusha vipindi 32 vya televisheni na 52 vya redio.

165. Mheshimiwa Spika, Katika kuboresha ukusanyaji wa maduhuli, Wakala utafanya ukaguzi wa mara kwa mara katika vituo vya kukusanya maduhuli, kusimamia uuzwaji wa miti kwa njia ya mnada na makubaliano binafsi. Aidha, mfumo wa kielektoniki utafungwa katika vituo vya kukusanya maduhuli na kutoa mafunzo kwa wakusanya maduhuli katika kanda saba na mashamba 12. Vilevile, wakala utaendelea na matumizi ya EFD katika kukusanya maduhuli. Katika mwaka 2017/2018, Wakala umekadiria kukusanya shilingi bilioni 118.4.

5.2.3 Wakala wa Mbegu za Miti Tanzania

166. Mheshimiwa Spika, Wakala wa Mbegu za Miti Tanzania (TTSA) umepewa majukumu ya kuzalisha na kusambaza mbegu bora za miti na vipandikizi vingine kwa ajili ya uendelezaji wa mashamba ya miti hapa nchini na kuuza nchi za nje. Wakala unatekeleza majukumu yake kwa mujibu wa Sheria ya Wakala Sura 245, Sera za Taifa ya Misitu ya mwaka 1998 na Sheria za Misitu Sura 323 na Sheria inayolinda mimea ya mwaka 1997 (Plant Protection Act sura Na 13). Wakala una vituo vinne vya kanda vilivyopo Morogoro, Iringa, Lushoto na Shinyanga.

167. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Wakala wa Mbegu za miti umekusanya tani 14 za mbegu za miti ikilingalishwa na tani sita zilizokusanywa mwaka 2015/2016. Jumla ya tani saba zinazoweza kupandwa kwenye maeneo ya zaidi ya hekta 500,000 zimeuzwa kwa shilingi milioni 648.4. Aidha, Wakala umezalisha miche 300,000 ikilinganishwa na 150,000 mwaka 2015/2016. Hadi Machi 2017, Wakala umeuza miche 158,000 kwa wadau mbalimbali. Vilevile, Wakala umeendelea kutunza vyanzo 35 vya mbegu za miti

na kuanzisha vyanzo viwili vya mbegu bora za miti aina ya mikaratusi (*Eucalyptus grandis* na *Eucalyptus tereticornis*); na kutambua na kusajili vyanzo vinya 20 vya mbegu za miti ya aina mbalimbali.

168. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza majukumu yake, Wakala wa Mbegu za miti umepata changamoto mbalimbali ikiwa ni pamoja na uchakavu wa vitendea kazi, na uhaba wa wataalamu katika maeneo ya utambuzi wa mimea. Katika kukabiliana na changamoto hizo Wakala utaainisha fursa za kuongeza mapato ya ndani ili kuweza kujiendesha. Aidha, Wakala utaendelea kuboresha vitendea kazi na kuwapatia mafunzo watumishi waliopo pamoja na kuajiri wataalamu wa fani husika.

169. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Wakala umekadiria kukusanya tani 20 na kuuza tani 17 za mbegu bora za miti zenyeye thamani ya shilingi milioni 850. Aidha, Wakala utazalisha na kuuza miche 2,200,000 ya miti yenye thamani ya shilingi milioni 700. Vilevile, majaribio ya namna ya kukusanya na kuhifadhi aina nane za mbegu za miti yatafanyika. Vyanzo 50 vya mbegu bora kutoka misitu ya hifadhi na mashamba ya miti vitaainishwa. Wakala utaananza vyanzo viwili vya mbegu za miti katika maeneo ya Kanda ya Ziwa na kaskazini na kuanzisha na kutunza eneo la hekta 100 la miti aina ya *Pinus patula*, *Pinus caribaea*, *Pinus tecunumanii*, *Eucalyptus saligna* na *Eucalyptus grandis* iliyoboreshwa. Wakala pia utaendelea kutunza vyanzo vyake 29 vya mbegu kwenye maeneo mbalimbali nchini.

170. Mheshimiwa Spika, Wakala utaendelea kujitangaza na kutafuta masoko ya mbegu za miti kwa kutumia mtandao na machapisho mbalimbali. Katika kutekeleza kazi hiyo, nakala 1,300 za jarida la mbegu kwa ajili ya masoko ya ndani na 200 kwa ajili ya masoko ya nje zitachapishwa. Aidha, tovuti ya wakala wa mbegu za

miti yenye anuwani www.ttsa.go.tz itaendelea kuboreshwa. Ili kurahisisha upatikanaji wa mbegu kwenye Kanda ya Ziwa, Wakala utaimarisha kituo cha kusambaza mbegu za miti kilichopo Shinyanga mjini kwa ajili ya mikoa ya Kagera, Musoma, Mwanza, Geita, Simiyu, Shinyanga, Kigoma na Tabora. Vile vile, Wakala utaendeleza ushirikiano na Sekta Binafsi kwa lengo la kupata mawakala wa kusambaza mbegu bora za miti kwenye maeneo yaliyo mbali na vituo vilivyopo.

5.2.4 Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania

171. Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania (TAFORI) imepewa jukumu la kufanya na kuratibu utafiti na kutoa ushauri wa kitaalamu kuhusu matumizi ya teknolojia bora za uendelezaji wa misitu. Wizara imeendelea kutumia matokeo ya utafiti wa misitu na ufugaji nyuki ili kufanya maamuzi sahihi kuhusu uhifadhi na matumizi endelevu ya mazao ya misitu.

172. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Taasisi ilikamilisha utafiti wa umri sahihi wa kuvuna miti ya Misindano na Misaji unaozingatia uwekezaji (*economic rotation age*). Kufuatia hatua hii, Taasisi inaandaa mwongozo wa kitaalamu (*Technical Order*). Aidha, utafiti kuhusu uzalishaji wa miche bora ya miti ya Msaji, Mkongo, Mvule na Mkangazi kwa kutumia teknolojia ya tishu (*tissue culture*) unaendelea. Shamba mama la miti bora ya Msaji limeanzishwa katika shamba la miti Mtibwa kwa ajili ya kukusanya vikonyo vya kuotesha. Vilevile, TAFORI imefanikiwa kuotesha vikonyo vya miti bora ya Mkongo, Mvule na Mkangazi kwenye bustani.

173. Mheshimiwa Spika, Kufuatia taarifa ya kukauka kwa miti ya kupandwa katika Kanda ya Nyanda za Juu Kusini, Taasisi imefanya utafiti ili kubaini chanzo halisi cha kukauka kwa miti katika eneo

hilo. Utafiti umebaini kuwa miti ya Misindano iliyopandwa kwenye shamba la miti Mbizi lililopo Wilayani Sumbawanga, inakauka kutokana na udongo kukosa madini ya boroni.

174. Mheshimiwa Spika, Baadhi ya miti ya kigeni inalalamikiwa kutumia kiasi kikubwa cha maji na kusababisha kukauka kwa baadhi ya vyanzo vya maji. TAFORI imejenga uwezo wa kupima kiwango cha matumizi ya maji katika miti, hivyo itasaidia kuelekeza miti inayofaa kupandwa kwa kuzingatia hali halisi ya maeneo.

175. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Taasisi itaendelea kutafiti na kuzalisha miche bora ya miti ya kigeni na ya asili kwa kutumia vikonyo (*cuttings*) na tishu (*tissue culture*). Miche inayozalishwa kwa njia hizi haina mzizi mkuu hivyo inaweza kupunguza matumizi ya maji chini ya ardhi. Katika jitihada za utafiti wa kuzalisha miche bora, Taasisi itaimarisha vitalu vyake vya miti vilivyopo Morogoro, Kwamarukanga (Korogwe) na Kongowe (Kibaha). Aidha, Taasisi itaendelea kufanya utafiti kuhusu kiwango cha maji kinachotumika kwenye mashamba ya miti ya kupandwa ili kupata takwimu sahihi za matumizi ya maji kwa aina mbalimbali za miti inayopandwa nchini. Vilevile, utafiti wa athari zinazosababishwa na moto na uchungaji wa mifugo kwenye uoto wa asili utafanyika. Taasisi itaendelea na utafiti kubaini umri sahihi wa kuvuna miti ya Misindano na ubora wa mbao kutoka katika mashamba ya miti ya Rubare (Bukoba vijijini), Rubya (Ukerewe) na Buhindi (Sengerema).

5.2.5 Vyuo vya Taaluma ya Misitu na Ufugaji Nyuki

176. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Chuo cha Misitu Olmotonyi (Arusha); Chuo cha Viwanda vya Misitu (Moshi); na Chuo cha Ufugaji Nyuki (Tabora) vimeendelea kutoa mafunzo katika ngazi ya Diploma na Cheti. Aidha, vyuo hivi vimeendelea kutoa mafunzo ya muda mfupi na ushauri kulingana na mahitaji ya wadau.

177. Mheshimiwa Spika, Chuo cha Misitu Olmotonyi (FTI) kimefanya mapitio ya mitaala ili kuhuisha ithibati kulingana na matakwa ya Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundu (NACTE). Chuo kimeendesha mafunzo ya muda mrefu kwa wanafunzi 593. Aidha, mafunzo ya muda mfupi kuhusu moto na upandaji miti yamefanyika katika mkoa wa Iringa; na mafunzo ya usimamizi shirikishi wa misitu yamefanyika katika mikoa ya Pwani na Kigoma. Jumla ya washiriki 91 walipata mafunzo hayo. Kazi za maendeleo zilizotekelawa ni ukarabati wa nyumba nane za watumishi; na kuendeleza ujenzi wa ukumbi wa mihadhara na bweni la wasichana.

178. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Chuo cha Viwanda vya Misitu (FITI), kimetoa mafunzo kwa wanafunzi 98, kati yao 88 ni wa Cheti na 10 ni wa Diploma. Aidha, kazi za ukarabati wa darasa moja, mabweni na ununuzi wa magodoro na vitanda zimetekelawa. Vilevile, kazi ya ujenzi wa maktaba ya Chuo inaendelea.

179. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Chuo cha Ufugaji Nyuki (BTI) kimetoa mafunzo kwa wanafunzi 160 katika ngazi ya Cheti na Diploma. Aidha, kozi nne za mafunzo ya muda mfupi zimefanyika kwa vikundi vinne vyenye jumla ya washiriki 52.

180. Mheshimiwa Spika, Vyuo vya mafunzo ya misitu na ufugaji nyuki vinakabiliwa na changamoto ya uchakavu wa miundombinu na uhaba wa vifaa vya kufundishia. Katika kukabiliana na changamoto hii Wizara itaendelea kukarabati miundombinu na kuboresha vifaa vya kufundishia. Aidha, Wizara itaendelea kufuatilia uidhinishwaji wa muundo wa utumishi kwa wakufunzi wa vyuo vya misitu na ufugaji nyuki nchini.

181. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018 Vyuo vya Misitu na Ufugaji Nyuki vitaendelea kutoa mafunzo kwa kudahili

jumla ya wanafunzi 700 kwenye vyuo vya Misitu Olmotonyi (450); Viwanda vya Misitu (100); na Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki (150). Aidha, Chuo cha Misitu Olmotonyi kitanunua magari mawili na samani za hosteli mpya ya wasichana. Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki Tabora kitaendelea na awamu ya pili ya matengenezo ya mfumo wa kuvuna maji ya mvua; kukarabati darasa na nyumba za kituo cha mafunzo kwa vitendo Igombe; kununua vifaa vya maabara, kukamilisha mapitio ya mitaala na kununua kompyuta 10. Chuo cha Viwanda vya Misitu kitaendelea na ujenzi wa maktaba pamoja na ununuzi wa basi na vifaa vya kufundishia.

5.2.6 Mfuko wa Misitu Tanzania

182. Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Misitu Tanzania (TaFF) ulianzishwa kwa lengo la kuhakikisha upatikanaji endelevu wa fedha ili kuwezesha uhifadhi, usimamizi na uendelezaji wa rasilimali misitu. Mfuko wa Misitu Tanzania una jukumu la kuwezesha wadau wa sekta ndogo ya misitu na ufugaji nyuki kwenye uhifadhi, usimamizi na uendelezaji wa misitu na ufugaji nyuki katika mikoa yote ya Tanzania Bara.

183. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017 Mfuko wa Misitu Tanzania ulikadiria kupata shilingi bilioni 6.3 na hadi kufikia Machi 2017, shilingi bilioni 3.2 sawa na asilimia 51 zilipatikana. Katika kuwezesha uhifadhi, usimamizi na uendelezaji wa rasilimali misitu, Mfuko umetoa ruzuku kwa miradi 135 inayoendelea na miradi 104 mipy. Aidha, Mfuko umeweza Wakala wa Mbegu za Miti Tanzania kuchapisha nakala 5,000 za Mwongozo wa Upandaji Miti Tanzania ili kuhakikisha kuwa wadau wa misitu wanapata miongozo stahiki ya upandaji miti na kuwezesha uanzishwaji wa mashamba matatu ya kuzalisha mbegu bora za miti yenye hekta 15. Mfuko pia umeiwezesha TAFORI kununua kifaa cha kupima matumizi

ya maji kwenye miti na kuanzisha mashamba ya majaribio ya utafiti yenye hekta 100.

184. Mheshimiwa Spika, Mfuko umewezesha hatua za awali za ujenzi wa maktaba katika Chuo cha Viwanda vya Misitu Tanzania. Ujenzi wa Maktaba hiyo utaboresha utoaji wa mafunzo katika chuo. Aidha, katika kuwezesha elimu kwa jamii, Mfuko umewezesha uandaaji wa vipindi 24 vya redio, vipindi vinne vya televisheni na uchapishaji wa jarida la “Misitu ni Mali”. Vilevile, Mfuko umewezesha kufanyika kwa upembuzi yakinifu ikiwa ni hatua za awali za kuwezesha uanzishwaji wa mfumo wa kielektroniki kwa lengo la kuboresha ukusanyaji wa maduhuli ya misitu.

185. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Mfuko utatoa ruzuku kwa miradi 218 inayoendelea na miradi 102 mipya; utaendelea kuwezesha ujenzi wa maktaba ya Chuo cha Viwanda vya Misitu Tanzania na ujenzi wa jengo la ofisi za Chuo cha Misitu Olmotonyi. Mfuko pia utaboresha kitalu cha miti kinachotumika kutoa mafunzo kwa vitendo katika Chuo cha Misitu Olmotonyi. Aidha, Mfuko utaendelea kuwezesha uchapishaji wa nakala 4,000 za jarida la “Misitu ni Mali” na kusambazwa, kwa lengo la kutoa elimu kwa umma. Mfuko kwa kushirikiana na TFS, utaandaa mpango wa kuanzisha kiwanda cha kuboresha na kuongeza thamani ya mazao ya nyuki. Vilevile, Mfuko utawezesha kununua magari 10 na pikipiki 14 kwa ajili ya TFS, vyuo vya mafunzo, na TAFORI.

5.2.7   Miradi ya Maendeleo

186. Mheshimiwa Spika, Wizara inatekeleza miradi ya maendeleo katika jitihada za kuongeza upatikanaji wa mazao ya misitu, kujenga uwezo wa taaluma, kuwezesha jamii kushiriki kwenye usimamizi wa misitu, kuimarisha mtandao wa misitu asilia na kutunza bioanuai.

5.2.7.1 Programu ya Panda Miti Kibiashara

187. Mheshimiwa Spika, Programu hii inatekelezwa kwa ushirikiano baina ya Serikali ya Tanzania na Finland, ikiwa na lengo la kupunguza umaskini kwa kuwahamasisha wananchi kupanda miti kibiashara. Programu hii imetekelzeza katika Mikoa ya Njombe, Iringa, Ruvuma na Morogoro. Aidha, imeweza kuanzishwa vikundi 120 vyenye wanachama zaidi ya 8,000 na kupanda miti bora zaidi ya hekta 10,000. Vilevile, programu imeweza kuanzishwa kwa mtaala wa kufundisha elimu ya misitu katika vyuo vya VETA; kuanzisha vikundi 28 vya VICOBA pamoja na kuanzisha kituo cha mafunzo ya muda mfupi ya usimamizi misitu na viwanda vya misitu kilichopo Mafinga mjini.

188. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018 Mradi utatekelezwa katika wilaya za Mufindi, Kilolo, Njombe, Makete, Ludewa, Songea na Kilombero. Kazi zitakazofanyika ni kuwezesha vikundi 120 kupanda jumla ya hekta 4,000 za miti; kufanya aina nane za utafiti kuhusu misitu binafsi; kuendeleza na kuendesha mafunzo ya muda mfupi katika kituo cha mafunzo Mafinga; kuwezesha wanafunzi 30 kupata mafunzo VETA kwa mwaka mmoja. Programu pia, itawezesha ubadilishanaji uzoefu kati ya vijiji na wadau wengine kuitia ziara za mafunzo, kuandaa na kusambaza seti kumi za vifaa vya mawasiliano; na kuwezesha shughuli za uzalishaji mali kwa kaya 100 zinazojihusisha na upandaji miti.

5.2.7.2 Mradi wa Kuimarisha Mtandao wa Hifadhi ya Misitu kwa Utunzaji wa Bioanuai Tanzania

189. Mheshimiwa Spika, Mradi wa Kuimarisha Mtandao wa Hifadhi ya Misitu kwa Utunzaji wa Bioanuai Tanzania (Enhancing the Forest Nature Reserve Network for Biodiversity Conservation in Tanzania) unatekelezwa kwa ushirikiano baina ya Serikali ya Tanzania na UNDP. Mradi unatekelezwa katika Misitu ya Hifadhi za Mazingira Asilia 12 kwa kukamilisha taratibu za uanzishwaji wa hifadhi hizo na kuboresha miundombinu ya hifadhi ili kukuza utalii na ustawi wa ikolojia.

190. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, misitu ya hifadhi asilia mipya nane imetangazwa kwenye gazeti la serikali, mipaka ya misitu hiyo imesafishwa na kuwekewa **beacons** na mipango ya usimamizi wa misitu 12 imekamilika. Magari mapya matano yamenunuliwa na kazi ya ujenzi wa ofisi sita za wahifadhi na vituo (Ranger posts) 15 imeanza.

191. Mheshimiwa Spika, Mwaka 2017/2018 Mradi utaendelea na ujenzi wa ofisi sita za Misitu ya Hifadhi za Mazingira Asilia (Chome, Magamba, Minziro, Mkingu, Uzungwa na Magamba) pamoja na vituo 15 katika hifadhi hizo. Aidha, utaandaa na kutekeleza makubaliano ya usimamizi wa pamoja (Joint Forest Management); utaimarisha miundombinu ya utalii ikolojia; na kutangaza vivutio vya utalii katika hifadhi 12 za Mazingira asilia.

5.2.7.3 Mradi wa Kuwezesha Jamii   Katika Usimamizi Shirikishi wa   Misitu   na Mabadiliko ya Tabia   Nchi

192. Mheshimiwa Spika, Mradi wa kuwezesha jamii katika usimamizi shirikishi wa misitu na mabadiliko ya tabia nchi (Empowering Communities through Training on PFM, REDD+ and Climate Change Initiatives - ECOPRC) unatekelezwa kwa ushirikiano

kati ya Serikali ya Tanzania na Norway. Mradi huu upo chini ya Usimamizi wa Chuo cha Misitu Olmotonyi na unatekelezwa kwa pamoja na Mtandao wa Jamii wa Usimamizi wa Misitu Tanzania (MJUMITA), Taasisi ya *Regional Community Forestry Training Centre for Asia and Pacific* (RECOFTC) ya Thailand na Chuo Kikuu cha Kilimo Sokoine. Katika mwaka 2016/2017, mradi uliwezesha Halmashauri za Wilaya na NGO`s kusimamia utekelezaji wa Mkakati wa Kupunguza Hewa Ucaa na Ukataji Miti (MKUHUMI) na Mabadiliko ya Tabianchi; kuboresha miundombinu ya Chuo cha Misitu-Olmotonyi; na kuendeleza programu hiyo katika wilaya za Bagamoyo, Kilombero, Kiteto na Same.

193. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Mradi utaendelea kuboresha miundombinu ya Vyuvo vyta Misitu; kujenga uwezo wa watumishi wa Halmashauri za Wilaya na Taasisi zisizo za Kiserikali katika kutoa huduma za mipango na shughuli za Usimamizi Shirikishi wa Misitu, MKUHUMI, mabadiliko ya tabianchi; na kurekodi vipindi 100 vyta redio katika Wilaya za Bagamoyo, Kilombero, Kiteto na Same.

5.2.7.4 Mradi wa Kujenga Uwezo wa Vyuvo vyta Misitu na Nyuki Nchini

194. Mheshimiwa Spika, Mradi wa kujenga uwezo wa vyuo vyta Misitu na Nyuki nchini unatekelezwa kwa fedha za ndani. Mradi unalenga kujenga uwezo wa taasisi za mafunzo na utafiti zilizopo chini ya Idara ya Misitu na Nyuki kutekeleza majukumu yao. Mwaka 2016/2017, kazi iliyofanyika ni kuendelea na ujenzi wa Maabara ya Nyuki, Njiro. Katika mwaka 2017/2018, mradi utaendelea kuboresha miundombinu ya taasisi.

5.3 Sekta Ndogo ya Utalii

195. Mheshimiwa Spika, Majukumu ya Sekta ndogo ya Utalii ni kuendeleza utalii nchini na kuhakikisha inachangia ipasavyo katika Pato la Taifa. Majukumu hayo hutekelezwa kwa ushirikiano na sekta nyingine za umma na binafsi. Katika kutekeleza majukumu yake, Sekta hiyo inaongozwa na Sera ya Taifa ya Utalii ya mwaka 1999 na Sheria ya Utalii Sura 29.

196. Mheshimiwa Spika, Tanzania ni maarufu duniani kwa utalii wa vivutio vya wanyamapori, kupanda Mlima Kilimanjaro na kutembelea maeneo yenye masalia ya binadamu wa kale katika Bonde la Olduvai. Ubora wa kiikolojia wa Hifadhi zetu za Taifa, hali ya amani na utulivu uliopo nchini, utawala bora, mazingira mazuri ya uwekezaji na ukarimu wa Watanzania, vimekuwa chachu ya ustawi wa sekta ya Utalii hapa nchini. Hivi sasa juhudu zinafanywa kwa kuainisha maeneo ya fukwe kutoka pwani ya Tanga hadi Mtwara ili yatumike kuendeleza shughuli za utalii wa fukwe. Napenda kuchukua fursa hii kuwaomba wadau wawekeze katika hoteli katika fukwe zetu za Bahari ya Hindi na maziwa makuu na kuendeleza michezo ya kwenye maji (water sports).

197. Mheshimiwa Spika, Mapato ya Utalii yamekuwa yakiongezeka mwaka hadi mwaka. Katika mwaka 2016 mapato kutohama na utalii yalikuwa Dola za Marekani bilioni 2 ikilinganishwa na Dola za Marekani bilioni 1.9 zilizopatikana katika mwaka 2015. Ongezeko la mapato hayo limetokana na kuongezeka kwa watalii wa nje ambao katika mwaka 2015 walikuwa 1,137,182 na katika mwaka 2016 walikuwa watalii 1,284,279.

198. Mheshimiwa Spika, Juhudi kubwa zimefanywa ili kupanua wigo wa vivutio vya utalii kwa kuhamasisha wananchi kuanzisha na kuendeleza miradi ya utalii wa utamaduni. Miradi hiyo imeongezeka kutoka 60 mwaka 2015 hadi kufikia miradi 66 kwa mwaka 2016.

199. Mheshimiwa Spika, Sekta ndogo ya Utalii inajumuisha Idara ya Utalii, Bodi ya Utalii Tanzania na Chuo cha Taifa cha Utalii.

5.3.1 Idara ya Utalii

200. Mheshimiwa Spika, Jukumu kuu la Idara ya Utalii ni kusimamia utekelezaji wa Sera na Sheria ya Utalii, kanuni na miongozo inayosimamia maendeleo ya Utalii nchini. Aidha, Idara inaratibu utekelezaji wa Sera hizo kitaifa katika mamlaka za Serikali za Mitaa katika nyanja za maendeleo ya Utalii.

201. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Mapitio ya Sera ya Utalii yamefanyika na kazi inayoendelea ni kukusanya maoni ya wadau. Aidha, Wizara imeendelea na kazi ya kupanga huduma za malazi na chakula katika daraja za ubora kwa viwango vya kati ya nyota moja hadi tano. Huduma za malazi na chakula 203 zimekaguliwa katika mkoa wa Dar es Salaam.

202. Mheshimiwa Spika Kati ya huduma zilizokaguliwa, huduma 53 zilipata nyota ifuatavyo; nyota tano (1) nyota nne (2) nyota tatu (13) nyota mbili (31) na nyota moja (6). Aidha, huduma za malazi 18 ambazo hazikufikia kiwango cha kupata nyota moja zilipewa hadhi ya kuthibitishwa (*approved facilities*). Huduma 132 hazikufuzu kwa kiwango kinachotakiwa. Wizara itaendelea kutoa ushauri wa kitaalamu kuwezesha huduma ambazo hazikufuzu ziweze kuboreshwa kufikia kiwango kinachotakiwa.

203. Mheshimiwa Spika, Faida ya kuweka huduma za malazi katika daraja za ubora ni kuwezesha wageni kufahamu viwango vya ubora wanavyotarajia kupata, wenyе huduma za malazi kupata urahisi wa kujitangaza kibiashara na Serikali kuweza kufuatilia utoaji wa huduma kulingana na vigezo vya ubora. Kupitia Bunge lako Tukufu ninawashauri wenyе nia ya kuwekeza katika huduma za malazi na chakula, kutumia vigezo vya ubora vinavyopaswa kuzingatiwa kuanzia hatua za ujenzi hadi utoaji huduma. Vigezo hivyo vinapatikana Wizarani na wataalamu wako tayari kutoa ushirikiano pale watakapohitajika.

204. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa ushirikiano na UNDP kupitia Mradi wa Kuimarisha Mtandao wa Maeneo Yaliyohifadhiwa Ukanda wa Kusini (SPANEST) na sekta binafsi imewezechwa mafunzo ya muda mfupi kwa watoa huduma 333 katika fani za huduma za malazi, mapishi na vinywaji kutoka mikoa ya Iringa, Mbeya, Njombe na Songwe. Mafunzo hayo yaliyotolewa kupitia Chuo cha Taifa cha Utalii yalikusudia kuboresha huduma zitolewazo kwa watalii na wateja wengine mbalimbali. Kazi hii itaendelea kwa mikoa mingine nchini ili kuinua viwango vya utoaji huduma katika tasnia ya ukarimu.

205. Mheshimiwa Spika, Wizara imekusanya maduhuli yanayotokana na ada za leseni za biashara za utalii ambayo yameongezeka kutoka shilingi bilioni 4.1 (mwaka 2015) hadi bilioni

5.6 (mwaka 2016) likiwa ni ongezeko la asilimia 36. Ongezeko hilo limetokana hasa na matumizi ya mfumo wa kielektroniki wa usajili na utoaji leseni na ongezeko la kampuni zinazotoa huduma ya utalii kutoka 1,087 (2015) hadi 1,244 mwaka 2016.

206. Mheshimiwa Spika, Pamoja na mafanikio hayo maendeleo ya sekta ya utalii nchini bado yanakabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwa ni pamoja na ufinyu wa bajeti, mfumo wa malipo wa fedha taslimu badala ya kadi za kibenki za malipo (Visa, Amex, Mastercard), idadi ndogo ya huduma za malazi, mtazamo hasi wa jamii kwa wahudumu wa tasnia ya ukarimu na huduma hafifu zitolewazo, gharama za juu za huduma za utalii, na shirika letu la ndege kutokuwa na safari za moja kwa moja kutoka masoko makuu ya utalii, mabadiliko ya tabianchi yanayotishia uwepo na ubora wa vivutio vya utalii.

207. Mheshimiwa Spika, Katika kukabili changamoto hizo, Wizara itaendelea kuhakikisha kuwa sekta ya utalii inaendelezwa na kuimariswa kwa kuainisha vivutio vipyta vya utalii na kuendeleza vilivyopo; kuvutia uwekezaji kutoka ndani na nje ya nchi; kuboresha huduma na kujenga weledi na uaminifu kwa watoa huduma wa sekta ya utalii, kuhakiki ubora wa huduma za ukarimu na utalii pamoja na kutangaza utalii.

208. Mheshimiwa Spika, Mwaka 2017/2018, Wizara itaweka msisitizo katika kutangaza utalii katika nchi ambazo zimeendelea haraka kwa siku za hivi karibuni, kama Uyahudi, China na Urusi.

209. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Wizara itakamilisha mapitio ya Sera ya Taifa ya Utalii ya mwaka, 1999 na Kanuni za kusimamia vyuo vinavyotoa Mafunzo ya Utalii na Ukarimu. Aidha, itaendelea kukusanya na kuchambua takwimu za utalii na kufanya ukaguzi kwa wafanyakishara; kubaini vivutio

vipya vya utalii katika mikoa ya Mbeya, Mwanza, Geita, Manyara, Mara na Kigoma; na kuandaa na kushiriki maonesho mbalimbali ya utalii ndani na nje ya nchi. Vilevile, Wizara itaendelea kupanga huduma za malazi katika daraja za nyota kwa mikoa ya Kilimanjaro, Manyara, Tanga na Mwanza; na kuendesha mafunzo ya muda mfupi kwa watoa huduma 500 katika fani ya Utalii na Ukarimu.

210. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuibua vyanzo vipya vya mapato na kuendeleza vivutio vya utalii ili kupanua wigo wa kukusanya maduhuli. Aidha, itaimarisha mifumo ya usimamizi na ukusanyaji wa maduhuli; kuhamasisha uwekezaji katika biashara za utalii; na kuimarisha ushirikiano wa kikanda na kimataifa.

5.3.2 Bodi ya Utalii Tanzania

211. Mheshimiwa Spika, Bodi ya Utalii Tanzania (TTB) imepewa jukumu la kutangaza utalii wa Tanzania ndani na nje ya nchi. Jukumu hilo linatekelezwa kwa mujibu wa Sheria ya Bodi ya Utalii Na. 364 ya mwaka 1992 iliyopitiwa upya mwaka 2002.

212. Mheshimiwa Spika, Mkakati wa Utangazaji Utalii 2012 - 2017 ambao kwa sasa unafanyiwa mapitio, umeainisha masoko ya utalii na mbinu za kuyafikia. Katika mwaka 2016/2017, Bodi ilishiriki maonesho 11 na kutangaza vivutio vya utalii vya Tanzania. Maonesho hayo ni WTM (Uingereza), ITB (Ujerumani) MITT (Urusi), COTTM (China), INDABA na WTM - Africa (Afrika Kusini), Dutch Expo (Uholanzi), OTM (India), ATM na MICE ARABICA (Dubai) na The Pearl of Africa Expo (Uganda). Aidha, Bodi inaendelea kuandaa mikakati mahususi ya utangazaji utalii katika masoko makuu ya nchi za Uingereza, Ujerumani na Marekani.

213. Mheshimiwa Spika, Katika juhudi za kupanua wigo wa vivutio vya utalii na kutangaza utalii wa historia na malikale, Bodi kupitia onesho la kimataifa la utalii lilihofanyika nchini Ujerumani (ITB) mwezi Machi, 2017, ilionyesha kielelezo cha nyayo za zamadamu wa laetoli za miaka million 3.6 iliyopita pamoja na picha za wanyama na ndege wa kale. Kielelezo hicho kilivutia watu wengi kutembelea banda la Tanzania ili kujua chimbuko la historia ya binadamu. Aidha, Bodi ya Utalii kwa kushirikiana na Makumbusho ya Taifa imeandaa kielelezo kipyga cha tembo wa zamani walioishi katika Bonde la Olduvai miaka million 1.5 iliyopita ikiwa ni juhudi za kutangaza utalii wa historia na malikale.

214. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017 Bodi iliwezesha wataalam wanne wa mifumo ya TEHAMA kupata mafunzo kwa vitendo katika Bodi ya Utalii Dubai na RETOSA. Mafunzo hayo yatawezesha kuanzishwa kitengo maalum cha kutangaza na kuvutia watalii kwa njia ya mtandao. Mfumo huo utawezesha mteja kuwasiliana moja kwa moja na mtoa huduma na hivyo kutoa fursa ya ushawishi kwa wageni kutembelea Tanzania.

215. Mheshimiwa Spika, Bodi kupitia mradi unaotekelizwa kwa ushirikiano na USAID na UNDP imetengeneza tovuti ya Utalii ya Tanzania yenye anuani www.tanzaniatourism.com. Aidha, imeandaa programu inayojulikana kwa jina la “Application” inayopatikana katika vyombo vya mawasiliano vya simu na kompyuta kwa lengo la kuimarisha utangazaji wa utalii kwa gharama nafuu. Tovuti hiyo itawezesha watalii kupata taarifa za vivutio na kununua huduma kwa urahisi.

216. Mheshimiwa Spika, Ili kukuza utalii wa ndani, Bodi imeshiriki maonesho ya utalii na matukio ya hapa nchini. Maonesho hayo ni Saba Saba, Nane Nane, Wiki ya Utalii Duniani, Karibu Travel and Tourism Fair, Kili Fair, Serengeti Cultural Festival, Hydom Tourism

Festival, Karibu Kusini na Onesho la Utalii Nyasa. Aidha, ilishiriki Kumbukumbu ya Vita vya Maji Maji, Songea na tukio la kupatwa kwa Jua ambalo lilionekana vizuri zaidi katika mji wa Rujewa Wilayani Mbarali. Kupitia maonesho na matukio haya, Bodi ilitoa elimu juu ya utalii wa ndani na kugawa vipeperushi na majarida ya vivutio vya Utalii vya Tanzania.

217. Mheshimiwa Spika, Bodi ya Utalii imeshirikiana na vituo vya televisheni na redio nchini katika kurekodi na kurusha vipindi vya utalii. Vituo hivyo ni pamoja na TBC Redio na Televisheni (Hifadhi zetu, Ijue Hifadhi ya Ngorongoro); Channel Ten (Utalii wa ndani); Clouds TV (Kipindi cha 360 Talii na TTB); Star TV (Ijue Hifadhi ya Ngorongoro); na ATN (kupitia vipindi vya michezo na matangazo ya biashara katika Uwanja wa Taifa Dar es Salaam). Aidha, Bodi imeshirikiana na “wanablogs” maarufu hapa nchini katika kutangaza utalii kupitia mitandao ya kijamii.

218. Mheshimiwa Spika, Napenda kuchukua nafasi hii kuvishukuru vyombo vyote vya habari viliviyotangaza utalii wa Tanzania kwa uzalendo wao. Naendelea kuwashimiza Watanzania wengi kuendelea kuhamasika na kushiriki katika utalii wa ndani.

219. Mheshimiwa Spika, Serikali imetumia fursa ya ujio wa viongozi mbalimbali walitembelea Tanzania kuingia makubaliano ya ushirikiano katika masuala ya utalii. Viongozi waliohusika ni kutoka China, Falme za Kiarabu (UAE), Morocco, Uturuki, Ethiopia na Afrika Kusini. Vile vile, Serikali imeimarisha ushirikiano na nchi ya Ethiopia katika nyanja za uchumi ikiwemo kusafirisha watalii wanaokuja nchini. Napenda kuchukua fursa hii kuyashukuru mashirika yote ya ndege yanayofanya safari zao hapa nchini kwa mchango wao mkubwa katika maendeleo ya sekta ya utalii. Kwa namna ya kipekee napenda kuwashukuru Shirika la ndege la

Ethiopia (Ethiopian Airlines) kwa kuwa mshirika mkubwa wa maendeleo ya sekta ya utalii tangu Shirika hilo lilipoanza safari zake hapa nchini zaidi ya miaka 40 aliyopita.

220. Mheshimiwa Spika, Katika juhudzi za kukuza biashara na soko la China, Bodi imeratibu ziara ya waandishi wa habari wa Kituo cha Televisheni cha “*China Anhui*” chenye watazamaji zaidi ya milioni 800. Wanahabari hao wamewasili nchini mwezi huu wa Mei, 2017 na watatembelea Pori la Akiba Selous, Kisiwa cha Pemba na Hifadhi ya Ngorongoro. Kufuatia ziara hiyo, kipindi maalum kwa jina la “*Our Venture in Tanzania*” kitarushwa hewani ili kuvutia watalii kutoka China kutembelea Tanzania.

221. Mheshimiwa Spika, Mwaka 2016 Bodi imeratibu ziara ya wapiga picha wa Kampuni ya Filamu ya “Polyphon” pamoja na wacheza cinema wa tamthilia ya “Traum Schiff” kutoka Ujerumani. Picha za filamu na tamthilia hiyo zimepigwa katika maeneo ya Hifadhi ya Taifa Serengeti na Bonde la Ngorongoro. Picha hizo zilirushwa kwenye Televisheni za Ujerumani kuanzia mwezi Aprili, 2017. Aidha, Bodi kwa kushirikiana na sekta binafsi, imetengeneza jarida la utalii kwa lugha ya Kijeruman (Tansania Der Traum von Afrika); na majarida, vipeperushi, na filamu fupi (DVD) kwa lugha ya Kifaransa. Vilevile, jumla ya nakala 10,000 za jarida hilo pamoja na majarida na vipeperushi mbalimbali 9,650 vya lugha ya Kiingereza vilisambazwa ndani na nje ya nchi.

222. Mheshimiwa Spika, Bodi ya Utalii imeingia makubaliano ya ushirikiano na Shirika la Ndege la Tanzania (ATCL) katika kutangaza utalii. Kufuatia makubaliano hayo jarida la ATCL liitwalo “Safari Njema” (inflight magazine) limeanzishwa kwa lengo la kutoa habari za vivutio vya utalii wa Tanzania na usafiri wa anga. Nakala 2,000 zimechapishwa na kuwekwa kwenye ndege za ATCL. Aidha, jarida hilo litaendelea kuchapishwa kila robo mwaka.

223. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa utalii; ilifanikisha ziara ya watalii 200 kutoka Marekani ambao walitembelea hifadhi za Mikumi na Saadani mwezi Desemba, 2016. Watalii hao walifika nchini kwa kutumia meli ya kitalii iitwayo *Silversea Cruise Ship*.

224. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Bodi itaendelea kutangaza vivutio vya utalii ndani na nje ya nchi. Katika kutekeleza jukumu hilo, Bodi itaweka mabango makubwa (Billboards) katika maeneo ya mpakani ya Namanga na Tunduma; viwanja vya ndege KIA, JNIA, Songwe na Mwanza. Aidha, Bodi itaweka matangazo ya utalii kwenye vituo vya mabasi ya mwendo kasi Dar es Salaam; na matangazo ya kielektroniki (LED Screen) katika maeneo muhimu yaliyopo Makao Makuu, Dodoma.

225. Mheshimiwa Spika, Bodi itatoa semina ya utalii na huduma kwa mteja kwa wafanyakazi wa mashirika ya ndege na viwanja vya ndege ili waweze kuvitangaza vivutio vya utalii wa Tanzania. Aidha, Bodi inaandaa mikakati ya utangazaji utalii mahsus kwa masoko ya Israel, Morocco, China, Ethiopia na Uturuki kwa mujibu wa mikataba ya ushirikiano iliyosainiwa katika mwaka 2016/2017. Bodi itaratibu onesho la tatu la kimataifa liitwalo *Swahili International Tourism Expo (S!TE)* litakalofanyika Dar es Salaam mwezi Oktoba 2017 na kushiriki kwenye maonesho ya *Karibu Travel and Tourism Fair* na *Kili Fair* yaliyopangwa kufanyika mwezi Juni 2018.

226. Mheshimiwa Spika, Bodi itaendelea kuhimiza utalii wa ndani kupitia matangazo ya Redio na Televisheni, kutoa ushauri wa kitaalam katika vikundi 65 vya utalii wa kitamaduni na kuhamasisha uanzishaji wa vikundi vingine hasa katika Kanda za Kusini, Magharibi na Ziwa. Aidha, Bodi itaendelea kutangaza utalii kupitia wadau wa sanaa na michezo.

5.3.3 Chuo cha Taifa cha Utalii

227. Mheshimiwa Spika, Chuo cha Taifa cha Utalii (NCT) kilianzishwa kwa Sheria ya Wakala za Serikali Sura 245 kupitia Tamko la Kuanzisha Wakala wa Chuo cha Taifa cha Utalii la mwaka 2003. Jukumu la Chuo ni kutoa mafunzo, utafiti na huduma za ushauri katika fani za ukarimu na utalii katika ngazi ya Cheti na Diploma. Aidha, chuo kinatoa mafunzo ya muda mfupi kwa wadau wa sekta ya Utalii.

228. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Chuo kilidahili jumla ya wanafunzi 155 katika ngazi ya Cheti na Diploma na 164 walihitimu katika fani ya Utalii na Ukarimu. Aidha, Chuo kiliendesha programu ya uanagenzi (apprenticeship) kwa washiriki 100. Programu ya Uanagenzi inatolewa kwa ushirikiano baina ya Wizara, Shirikisho la Vyama vya Utalii (TCT), Chama cha Wamiliki wa Hoteli Tanzania (HAT) na Shirika la Kazi Duniani (ILO) kwa ufadhili wa Shirika la Maendeleo la Kimataifa la Norway (NORAD).

229. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Chuo kimeendelea kuwa mwanachama hai wa Chama cha Vyuvo vitoavyo mafunzo ya Ukarimu na Utalii Duniani (International Association of Hotel Schools) chenye jumla ya wanachama 140. Kupitia chama hiki Chuo kimepata fursa ya kushiriki katika makongamano na vipindi vya kitaaluma. Kutokana na ushiriki wake Chuo kimepata uzoefu wa kitaaluma na kuanzisha ushirikiano na vyuo vingine ndani na nje ya nchi.

230. Mheshimiwa Spika, Mwaka 2017/2018 Chuo kitadahili wanafunzi wa Cheti na Diploma 315, wanagenzi 200 na kutoa mafunzo ya muda mfupi kwa washiriki 420. Aidha, maandalizi ya

mitaala ngazi ya 4, 5 na 6 katika Uendeshaji wa Matukio (Event Management) yatafanyika.

5.3.4 Tozo ya Maendeleo ya Utalii

231. Mheshimiwa Spika, Tozo ya Maendeleo ya Utalii (Tourism Development Levy - TDL) ilianzishwa kwa mujibu wa Sheria ya Utalii ya mwaka 2008 kifungu 59 na kuanza kutumika rasmi mwaka 2013. Lengo la TDL ni kuendeleza na kusimamia ubora wa huduma za utalii, kujenga uwezo wa watumishi pamoja na kununua vitendea kazi, kutangaza utalii, mafunzo katika tasnia ya utalii, na utafiti. Hadi Machi 2017 shilingi bilioni 5.6 zimepokelewa kutoka TANAPA na NCAA.

232. Mheshimiwa Spika, Kazi zilizofanyika kupitia TDL ni kusaidia mapitio ya Sera ya Taifa ya Utalii, kubaini maeneo ya uwekezaji utalii ukanda wa Pwani, mafunzo kwa watoa huduma katika huduma za malazi, chakula na vinywaji kwa mikoa ya Iringa, Njombe, Mbeya na Songwe, ukarabati wa miundombinu katika Chuo cha Taifa cha Utalii na utangazaji wa utalii. Kwa mwaka 2017/2018, TDL itaendelea kusaidia kazi za maendeleo ya utalii, mafunzo ya utalii na utangazaji utalii.

5.3.5 Miradi ya Maendeleo

5.3.5.1 Mradi wa Ujenzi wa “Theme Park”

233. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Wizara itatekeleza Mradi wa Ujenzi wa “Theme Park” kwenye eneo la hekta 10,000 katika mwambao wa Bahari ya Hindi jijini la Dar es Salaam. Mradi huu utatoa fursa ya huduma mbalimbali kama vile mapumziko, burudani na michezo; kumbukumbu za kihistoria, hoteli

zenye hadhi, migahawa, maduka na bustani ya wanyama kupatikana mahali pamoja.

234. Mheshimiwa Spika, Mradi wa "Utalii House Phase II" unahu su kuendeleza ujenzi wa ofisi za Bodi ya Utalii zilizopo kwenye mtaa wa Laibon, Oysterbay Dar es Salaam. Kwa mujibu wa makubaliano, Serikali ya Marekani imejenga awamu ya kwanza na Serikali ya Tanzania ina jukumu la kujenga awamu ya pili. Katika mwaka 2017/2018, kazi zitakazofanyika ni kuandaa michoro na kumtafuta mkandarasi.

5.3.5.2 Mradi wa Kusimamia Maliasili na Kuendeleza Utalii wa Ukanda wa Kusini

235. Mheshimiwa Spika, Wakati nawasilisha bajeti ya Wizara yangu 2016/2017, nilitoa taarifa hapa Bungeni kuwa Wizara yangu inafanya maandalizi ya Mradi wa Kusimamia Maliasili na Kuendeleza Utalii wa Ukanda wa Kusini unaoitwa Resilient Natural Resource Management for Tourism and Growth (REGROW). Mradi huu utatekelezwa kwa ushirikiano baina ya Serikali ya Tanzania na Benki ya Dunia. Napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu kuwa Mradi huu wa miaka mitano utaanza kwa awamu ya kwanza kuanzia mwaka 2017/2018 na utatekelezwa katika hifadhi za Pori la Akiba la Selous, Hifadhi za Taifa za Ruaha, Mikumi na Udzungwa na maeneo ya jirani.

236. Mheshimiwa Spika, Mradi unalenga kuongeza ubora wa vivutio vya utalii kwa kuimarisha miundombinu ya barabara, madaraja, viwanja vya ndege na kambi za watalii; kuboresha usimamizi wa maliasili hususan rasilimali za maji katika Mto Ruaha Mkuu na kurejesha hali ya mto huo kutiririka mwaka mzima; na kuongeza faida za kiuchumi kwa jamii zinazoishi kandokando ya

hifadhi hizo kwa kuimarisha shughuli za utalii wa utamaduni, shughuli za kujiongezea kipato kupitia kilimo na kujenga uwezo wa vijana wa maeneo hayo kushiriki katika biashara za utalii. Mradi utachangia kufikia lengo la watalii milioni 8 na dola za Marekani bilioni 20 kila mwaka kufikia mwaka 2025.

5.4 Sekta Ndogo ya Malikale

237. Mheshimiwa Spika, Sekta ndogo ya Malikale imepewa majukumu ya kuandaa, kusimamia na kudurusu sera, sheria, kanuni na miongozo kuhusu urithi na utamaduni wa Taifa. Sekta ya Malikale inatekeleza majukumu haya kwa kuzingatia Sera ya Utamaduni ya mwaka 1997; Sera ya Malikale ya mwaka 2008; Sheria ya Malikale Sura 333 na Sheria ya Makumbusho ya Taifa Sura 281. Sekta ndogo ya Malikale inajumuisha Idara ya Mambo ya Kale na Shirika la Makumbusho ya Taifa.

5.4.1 Idara ya Mambo ya Kale

238. Mheshimiwa Spika, Idara hii imepewa majukumu ya kutayarisha na kusimamia Sera, Sheria, kanuni na miongozo ya kuendeleza na kutangaza urithi na utamaduni wa Taifa. Aidha, Idara inahusika na kutafiti, kutambua, kuhifadhi, kulinda, kuendeleza na kutangaza urithi na utamaduni wa Taifa.

239. Mheshimiwa Spika, Sheria ya Malikale Sura 333 haitoi fursa kwa wadau kushiriki katika uhifadhi na uendelezaji wa malikale. Aidha, haijazingatia suala la uwekezaji katika kuendeleza malikale, pamoja na urithi wa malikale usioshikika na ule uliopo katika maji. Wizara inafanya mapitio ya Sheria hiyo ili iendane na mabadiliko ya kiuchumi, kijamii na kimazingira.

240. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri ya mji wa Mtwara-Mikindani na wadau wengine imekarabati Boma la Mikindani lenye umri wa zaidi ya miaka 100; gofu la kihistoria lililotumika kutoza ushuru wakati wa Utawala wa Mjerumani; nyumba aliyoishi Dr. Livingstone; na nyumba aliyoishi Gavana wa Kijerumani.

241. Mheshimiwa Spika, Wizara imepima na kuweka mipaka ya mji wa kihistoria wa Mikindani. Maeneo ya kihistoria ya mji huo yameainishwa na kuoneshwa kwenye ramani ya mji kwa ajili ya kutangazwa kuwa urithi wa Taifa. Aidha, Wizara imeandaa mwongozo na sheria ndogo kwa ajili ya uhifadhi na matumizi endelevu ya Mji wa Mikindani kwa lengo la kuimarisha uhifadhi wa mji huo.

242. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Mkoa wa Iringa na Chuo Kikuu cha Iringa kupitia mradi wa “Fahari Yetu” uliofadhliliwa na Jumuiya ya Umoja wa Ulaya imekarabati Boma la Mjerumani lililojengwa mwaka 1900 na kulifanya kuwa Makumbusho ya Mkoa wa Iringa na Kituo cha Utamaduni. Ukarabati wa Boma hilo, umewezesha kuwepo kwa Makumbusho ya Mkoa, maduka ya zawadi, studio ya muziki wa asili, na mgahawa ndani ya jengo hilo.

243. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kufanya utafiti wa malikale kwa lengo la kubaini, kuhifadhi na kufanya matumizi endelevu ya rasilimali za malikale. Katika mwaka 2016/2017, Wizara imefanya tafiti 13 kwa kushirikiana na wadau wa ndani na nje kwa lengo la kuhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za malikale. Utafiti huo umefanyika katika mikoa 16 nchini ambayo ni Lindi, Iringa, Tanga, Arusha, Mbeya, Manyara, Kilimanjaro, Tabora, Dar es Salaam, Njombe, Dodoma, Mtwara, Morogoro, Mwanza, Pwani na Katavi.

244. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Wizara imegundua nyayo nyingine za zamadamu na wanyama zenyenye umri wa miaka milioni 3.6 katika eneo la Laetoli, Mkoani Arusha. Ugunduzi huo umefanya maeneo yenye nyayo kufikia matatu ambayo ni Laetoli (2) na Engaresero (1). Vilevile, katika Mkoa wa Ruvuma Wilaya ya Mbanga, tarafa ya Mbuji Wizara imebaini uwepo wa Jiwe la Mbuji na unyayo kwenye jiwe hilo unaofanana na wa binadamu. Jiwe hilo linatumika kwa shughuli za kimila. Aidha, utafiti umebaini uwepo wa mapango ya Matiri yaliyopo Kindimba Juu na Kindimba Chini ambayo yalitumika kujificha wakati wa vita vya Majimaji.

245. Mheshimiwa Spika, Tanzania ni mjumbe wa Kamati ya UNESCO ya Urithi wa Dunia kwa kipindi cha miaka minne kuanzia mwaka 2015 hadi 2019 na pia ni makamu mwenyekiti wa Kamati ya Urithi wa Dunia kwa kipindi hicho. Wizara imeshiriki mkutano wa 40 wa Kamati ya Urithi wa Dunia uliofanyika Istanbul, Uturuki mwezi Julai, 2016. Katika Mkutano huo, Tanzania ilipewa muda wa mwaka mmoja kufuatilia utekelezaji wa vigezo vya uhifadhi wa magofu ya Kilwa Kisiwani na Songo Mnara na kuwasilisha taarifa UNESCO. Taarifa ya utekelezaji kuhusu maeneo hayo ambayo yalikuwa hatarini kutoweka na baadaye kurejeshwa katika Orodha ya Urithi wa Dunia imeandaliwa na itawasilishwa katika mkutano utakaofanyika Oktoba, 2017.

5.4.2   Mfuko wa Mambo ya Kale

246. Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Mambo ya Kale ulianzishwa kwa sheria Na. 22 ya mwaka 1979 ukiwa na majukumu ya kuhifadhi na kufanya utafiti juu ya malikale. Kazi zilizotekelawa katika mwaka 2016/2017 ni kufanya ukarabati wa majengo ya kale, kuwezesha utafiti mbalimbali, kupima na kuweka mipaka ya mji wa kihisitoria wa Mikindani na kukusanya milioni 811.9. Katika mwaka 2017/2018,

Mfuko unakadiria kukusanya shilingi milioni 825. Fedha hizo zitatumika kwa ajili ya kujenga kituo cha taarifa cha Mbozi, utafiti, na uendelezaji wa vituo vya mambo ya kale.

247. Mheshimiwa Spika, Kutokana na uwepo wa Malikale nchi nzima, kuna changamoto ya ufinyu wa bajeti na watumishi kuweza kuzifikia na kuzihifadhi kikamilifu. Aidha, kuna uharibifu wa malikale unaoendelea ikiwa ni pamoja na ubomoaji wa majengo na uvamizi wa maeneo ya kihistoria. Vilevile, kuna miundombinu isiyoridhisha katika maeneo mengi ya kihistoria; ushiriki mdogo wa jamii katika uhifadhi na uendelezaji wa rasilimali za urithi wa utamaduni; na jamii kutothamini na kutunza rasilimali za malikale.

248. Mheshimiwa Spika, Katika kukabiliana na changamoto zilizopo, Wizara itaendelea kurekebisha Sheria ya Mambo ya Kale Sura 333 na kuendelea kuhamasisha jamii kutambua thamani na umuhimu wa Malikale. Aidha, Wizara itaimarisha na kuboresha mazingira katika uhifadhi na uendelezaji wa Malikale kiutalii. Wizara itaendelea kushirikiana na wadau mbalimbali ikiwemo jumuiya za kikanda na kimataifa katika uhifadhi, uwekezaji na uendelezaji wa maeneo ya Malikale. Vilevile, itaendelea kujenga uwezo wa kiutendaji katika nyanja za uhifadhi, utafiti na uwekaji wa kumbukumbu za malikale na kuhamasisha halmashauri na taasisi nyingine kuajiri Wataalam wa Mambo ya Kale.

249. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuhifadhi, kuboresha na kuendeleza maeneo ya malikale na kukuza utalii. Wizara itajenga kituo cha kumbukumbu na taarifa cha Amboni, banda la kutolea mihadhara na njia za waenda kwa miguu katika Magofu ya Kaole na uzio katika Magofu ya Kunduchi. Vile vile, Wizara itakarabati jengo la Makumbusho la Caravan Serai na jengo la Afya Tabora; kuandaa makisio ya kuboresha mandhari ya

Kituo cha Kumbukumbu ya Dr. Livingstone yaliyopo Ujiji na Kituo cha Mji Mkongwe kilichopo Bagamoyo.

5.4.3 Shirika la Makumbusho ya Taifa

250. Mheshimiwa Spika, Shirika la Makumbusho ya Taifa lilianzishwa kwa Sheria Sura 281 na limepewa majukumu ya kutafiti, kuhifadhi, kukusanya, kuonesha na kuelimisha umma kuhusu urithi wa utamaduni wa asili wa Taifa. Aidha, Shirika linaonesha na kuelezea chimbuko na maendeleo ya binadamu, historia na utamaduni wa Taifa la Tanzania.

251. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Shirika limeboresha maonesho katika makumbusho zake kwa kubadili vioneshwa, mipangilio ya maonesho na maelezo ya vioneshwa (captions). Jumla ya maonesho 24 yamefanyika, kati ya hayo 14 ni ya kawaida (kwenye ofisi za makumbusho), tisa ya jukwaani na moja la uwanjani ambalo lilifanyika kwenye Viwanja vya Maonesho ya Biashara Dar es Salaam (Sabasaba). Miongoni mwa maonesho yaliyofanyika yalihusisha wasanii wa sanaa za kazi za mikono na jukwaani ili kuwapa fursa ya kuonesha, kutangaza na kukuza sanaa na utamaduni wa Mtanzania.

252. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Shirika limehifadhi mikusanyo na nyaraka mbalimbali. Mikusanyo 1,242 imesajiliwa na taarifa zake kuhifadhiwa kwenye nakala laini (soft copy). Aidha, Shirika limeendelea kuhifadhi mikusanyo hiyo kwenye vyumba maalum na kuipanga kitaalaam.

253. Mheshimiwa Spika, Shirika limefanya jumla ya tafiti 12, kati ya hizo tafiti tisa ni za mikusanyo iliyohifadhiwa kwenye makumbusho na tatu ni kwenye maeneo ya *akiolojia, paleontolojia* na *ethnographia*. Baadhi ya tafiti hizo zilizofanyika katika bonde la

Olduvai, Laetoli na Kilwa zimegundua masalia ya mifupa ya tembo waliopotea (extinct) miaka milioni 1.5 iliyopita. Aidha, zimebaini masalia ya zamadamu na wanyama na zana za mawe za miaka milioni 1.8 iliyopita. Ugunduzi huu umeongeza fursa ya Tanzania kuendelea kutambulika kimataifa kuwa ndiyo chimbuko la binadamu na kuongeza idadi ya vivutio vya utalii wa utamaduni.

254. Mheshimiwa Spika, Shirika linashirikiana na Makumbusho mbalimbali za Ujerumani, Hispania, Kenya na Uganda katika kubadilishana taaluma na uzoefu katika masuala ya makumbusho. Ushirikiano huo unahusisha baadhi ya mikusanyo kuazimishwa kwa lengo la kuoneshwa kwenye makumbusho hizo. Shirika limetumia fursa hiyo kutangaza vivutio vya utalii wa utamaduni na historia vilivyopo nchini.

255. Mheshimiwa Spika, Kwa mwaka 2016/2017, Shirika limekarabati nyumba tatu za jamii ya Wasukuma, Wasambaa na Wapimbwe na kujenga upya nyumba ya Wahaya ili kuhifadhi, kulinda na kuendeleza utamaduni na ujuzi wa ujenzi wa nyumba za jadi. Shirika limeandaa tamasha la Utamaduni wa Mtanzania lililofanyika Kijiji cha Makumbusho Dar es Salaam kwa kushirikisha jamii ya Wanyasa. Aidha, Shirika linakamilisha mpango wa matumzi endelevu ya ardhi ya Kijiji cha Makumbusho.

256. Mheshimiwa Spika, Tarehe 27 Februari, 2017 Familia ya Hayati Dr. Rashid Mfaume Kawawa maarufu kama **Simba wa Vita** iliikabidhi Wizara nyumba iliyopo Bombambilili Songea, nyaraka na vifaa mbalimbali alivyokuwa akivitumia enzi za uhai wake ili itumike kama sehemu ya Makumbusho ya Taifa. Wizara inatoa shukrani za dhati kwa familia ya Mzee Kawawa kwani hii itakuwa ni Tunu ya kuenzi mchango wake mkubwa wa kuitumikia Tanzania kwa umahiri na uaminifu mkubwa. Kumbukumbu hii itakuwa ni kielelezo na ukumbusho kwa kizazi cha sasa na cha baadae.

257. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2016/2017, Shirika limeratibu Maadhimisho ya Kumbukumbu ya miaka 110 ya Vita vya Maji Maji kwa ushirikiano na uongozi wa Mkoa wa Ruvuma, Wazee wa Mila za Wangoni na wadau wengine. Maadhimisho hayo yenye lengo la kuwakumbuka na kuwaenzi mashujaa wa Vita vya Maji Maji yalitumika pia kutangaza fursa za utalii zilizoko mikoa ya kusini.

258. Mheshimiwa Spika, Kwa mwaka 2016/2017, Shirika lilikadiria kukusanya jumla ya shilingi milioni 581 kutokana na viingilio, kukodisha kumbi, migahawa na duka la zawadi. Hadi Machi 2017, Shirika limekusanya jumla ya shilingi milioni 602.7 ambazo ni sawa na asilimia 104 ya lengo.

259. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza majukumu yake, Shirika limekabiliana na changamoto kadhaa ikiwemo upungufu wa rasilimaliwatu na fedha. Aidha, Shirika linakabiliwa na upungufu wa vitendea kazi yakiwemo magari, kompyuta, na uchakavu wa miundombinu. Shirika litaajiri watumishi tisa na kuendelea kushirikiana na wadau wa ndani na nje ili kukabiliana na changamoto hizo.

260. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Shirika litaendelea kuboresha maonesho na kuhakikisha usalama wa mikusanyo, kutangaza Makumbusho na vivutio vya utalii. Aidha, Shirika litafanya uratibu wa Tamasha la Utamaduni wa Tanzania kwa kushirikisha jamii ya watu wa Mkoa wa Lindi. Vilevile, litaibua tafiti na kazi za kishauri za machapisho, kuendeleza ushirikiano wa Kitaifa na Kimataifa, na kujenga upya nyumba za jadi na utamaduni kwa mpangilio wa ramani ya Tanzania katika Kijiji cha Makumbusho.

6.0 MASUALA MTAMBUKA (URATIBU, RASILIMALIWATU NA MADUHULI)

261. Mheshimiwa Spika, Katika Mwaka 2016/2017, Wizara imewezesha watumishi 57 kuhamia Dodoma ikiwa ni utekelezaji wa mpango wa Kitaifa wa Serikali ya Awamu ya Tano. Aidha, Wizara imeendelea kuwawezesha watumishi wanoishi na VVU na UKIMWI waliojiteza kwa kuwapatia fedha za kununulia lishe.

262. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kuwawezesha watumishi wanaoishi na VVU na UKIMWI kupata fedha kwa ajili ya virutubisho. Aidha, Wizara itafanya tathmini ya hali halisi ya VVU, UKIMWI na Magonjwa yasiyoambukiza na kuandaa mpango mkakati wa kupambana na magonjwa hayo. Vilevile, jumla ya watumishi 223 watahamishiwa makao makuu Dodoma kwa awamu mbili.

263. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2017/2018, Wizara itaendelea kusimamia masuala ya maslahi na ustawi wa watumishi katika maeneo ya ajira, mafunzo, nidhamu, maadili na afya kwa watumishi. Aidha, itaimarisha mifumo na matumizi ya TEHAMA katika ukusanyaji mapato, utoaji leseni za biashara ya utalii na mazao ya maliasili. Vilevile, itaendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu umuhimu wa kulipa ada na tozo na itaunganisha mifumo yote ya TEHAMA ya Taasisi za Wizara na pia kuziunganisha na mifumo mingine. Sanjari na hatua hizo, mafunzo yatatolewa kwa wakusanya maduhuli na kuimarisha ufuatiliaji na tathmini. Utaratibu huu utaongeza na kuimarisha ukusanyaji na usalama wa mapato ya Serikali.

7.0 SHUKURANI

264. Mheshimiwa Spika, Niruhusu sasa niwashukuru Mheshimiwa Mhandisi Ramo Makani (Mb), Naibu Waziri; Meja Jenerali Gaudence S. Milanzi, Katibu Mkuu; na Dr. Aloyce K. Nzuki, Naibu Katibu Mkuu, kwa kazi nzuri wanayoifanya ya kunisaidia kuongoza Wizara. Aidha, nawashukuru Wakuu wa Idara, Vitengo, Mashirika, Taasisi, Wakala na watumishi wote kwa kuniwezesha kutekeleza majukumu yangu kikamilifu. Kwa namna ya pekee, napenda kuwashukuru Wenyeviti na Wajumbe wa Bodi za Mashirika na Taasisi za Wizara kwa kazi nzuri wanayoifanya ya kunishauri kuhusu usimamizi na utekelezaji wa majukumu ya Mashirika na Taasisi.

265. Mheshimiwa Spika, Ninawashukuru kwa dhati mke wangu mpenzi Kudra Maghembe na watoto wetu kwa upendo, uvumilivu, nguvu na faraja wanazonipa katika kutekeleza majukumu yangu ya kulitumikia Taifa. Nimekuwa na majukumu mengi na wakati mwingine kukosa muda wa kuwa pamoja nao, hivyo kwa namna ya pekee nathamini sana mchango wao.

266. Mheshimiwa Spika, Napenda kuwashukuru wadau wote kwa ushirikiano walioonesha katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2016/2017. Aidha, nawashukuru Waheshimiwa Wabunge na wananchi wote kwa ushirikiano wao. Vilevile, natoa shukrani kwa Asasi za Kiraia na zisizokuwa za Kiserikali na sekta binafsi kwa mchango wao walioutoa katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

267. Mheshimiwa Spika, Kipekee napenda kuzishukuru nchi, mashirika na taasisi mbalimbali kwa ushirikiano walioutoa katika kufanikisha utekelezaji wa majukumu ya Wizara yangu. Nachukua fursa hii kutaja baadhi yao kama ifuatavyo: Serikali za Canada, China, Finland, Korea Kusini, Marekani, Norway, Ubelgiji, Ujerumani,

Uswisi na Jumuiya ya nchi za Ulaya. Mashirika na taasisi ni pamoja na AWF, AWHF, BTC, FAO, FZS, GEF, GIZ, ILO, ICCROM, ICOM, ICOMOS, IUCN, KfW, NORAD, PAMS Foundation, UNDP, UNESCO, UNWTO, USAID, WCS, WHC, World Bank, na WWF.

8.0 MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2017/2018

268. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2017/2018, naomba Bunge lako Tukufu liidhinishe jumla ya shilingi **148,597,946,000** kwa matumizi ya Wizara ya Maliasili na Utalii. Kati ya fedha hizo, shilingi **96,794,662,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na shilingi **51,803,284,000** ni kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

269. Mheshimiwa Spika, Fedha za Matumizi ya Kawaida zinajumuisha shilingi **58,572,687,000** za Mishahara na shilingi **38,221,975,000** za Matumizi Mengineyo. Aidha, Fedha za maendeleo zinajumuisha shilingi **34,803,284,000** fedha za ndani na shilingi **17,000,000,000** fedha za nje.

270. Mheshimiwa Spika, Napenda kuhitimisha kwa kutoa shukurani zangu za dhati kwako wewe na Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza. Hotuba hii inapatikana pia katika tovuti ya Wizara kwa anwani ya: www.mnrt.go.tz

9.0 HITIMISHO

0 Mheshimiwa Spika, Naomba kutoa hoja.

1 VIAMBATISHO

Jedwali Na.1:Mgawanyo wa Fedha za Matumizi ya Kawaida kwa Idara, Vitengo na Taasisi za Wizara kwa Mwaka 2015/2016 na Matumizi kwa 2016/2017 hadi Machi, 2017

Idara/Kitengo	Matumizi ya Kawaida (Halisi) 2015/16	Bajeti ya Mwaka 2016/2017			Jumla	Fedha zilizotumika hadi Februari, 2017			%
		Mishahara	Matumizi Mengineyo			Mishahara	Matumizi Mengineyo	Jumla	
Utawala na Rasilimaliwatu	4,553,967,504.42	2,288,947,00	1,431,240,00	3,720,187,000	1,529,238,950.82	1,140,626,618.37	2,669,865,569	72	
Fedha na Uhasibu	956,533,191.39	891,330,00	600,000,00	1,491,330,000	595,495,026.33	2,136,561,077.23	2,732,056,104	183	
Sera na Mipango	327,417,116.91	295,860,00	720,000,00	1,015,860,000	197,663,220.68	292,750,440.20	490,413,661	48	
Mawasiliiano	36,443,671.26	63,120,000	240,000,00	303,120,000	42,170,291.66	97,583,480.07	139,753,772	46	
Ukaguzi wa Ndani	179,959,497.19	135,480,00	280,000,00	415,480,00	90,513,800.91	113,847,393.41	204,361,194	49	
Ugavi	171,510,450.35	276,744,00	240,000,00	516,744,00	184,891,875.70	97,583,480.07	282,475,356	55	
Sheria	127,538,358.98	178,188,00	200,000,00	378,188,00	119,046,893.69	81,319,566.72	200,366,460	53	
Mifumo ya Kompyuta	101,932,456.80	75,240,000	390,000,00	465,240,00	50,267,629.03	158,573,155.11	208,840,784	45	
Wanyamapori	11,948,851,879.48	13,178,994,000	2,590,464,00	15,769,458,000	8,804,848,236.94	1,053,277,050.44	9,858,125,287	63	
Misitu na Nyuki	925,040,292.78	1,259,148,00	400,000,00	1,659,148,000	841,233,181.22	162,639,133.44	1,003,872,315	61	
Utalii	865,768,313.80	758,052,00	2,239,714,00	2,997,766,000	506,452,375.33	910,662,860.30	1,417,115,236	47	
Mambo ya Kale	948,549,578.04	858,300,00	1,200,000,00	2,058,300,000	573,427,777.70	487,917,400.33	1,061,345,178	52	

Idara/Kitengo	Matumizi ya Kawaida (Halisi) 2015/16	Bajeti ya Mwaka 2016/2017		Jumla	Fedha zilizotumika hadi Februari, 2017			%
		Mishahara	Matumizi Mengineyo		Mishahara	Matumizi Mengineyo	Jumla	
Jumla Ndogo	20,143,512,311.40	20,259,403,000	10,531,418,000	30,790,821,000	13,535,249,260.01	6,733,341,655.69	20,268,590,915.70	66
Taasisi/Wakala								
CAWM (MWEKA)	2,623,009,000	2,107,722,000	291,248,000	2,398,970,000	1,386,925,000	126,481,378.67	1,513,406,379	63
TAWIRI	2,815,180,000	2,166,798,000	322,169,000	2,488,967,000	1,489,809,000	82,058,594.25	1,571,867,594	63
Likuyu Sekamaganga	237,200,000	0	213,865,000	213,865,000	0	83,099,516.74	83,099,517	39
Pasiansi	276,700,000	0	249,479,000	249,479,000	0	90,543,391.65	90,543,392	36
TAWA	0	0	2,704,864,000	2,704,864,000	0	492,600,283.16	492,600,283	18
TAFORI	3,498,649,000	2,226,396,000	543,725,000	2,770,121,000	1,427,875,000	164,711,354.44	1,592,586,354	57
FTI - Olmotonyi	411,040,000	0	370,602,000	370,602,000	0	119,296,558.97	119,296,559	32
FITI - Moshi	550,170,000	0	496,045,000	496,045,000	0	148,337,364.47	148,337,364	30
BTI	379,440,000	0	342,111,000	342,111,000	0	115,166,924.25	115,166,924	34
TFS	14,049,192,000	27,514,132,000	37,549,081,000	65,063,213,000	9,983,162,000	0	9,983,162,000	15
TTSA	757,236,000	599,922,000	250,000,000	849,922,000	281,618,000	86,088,736.36	367,706,736	43
TTB	2,995,096,000	1,443,227,000	2,714,681,000	4,157,908,000	592,486,500	2,822,263,033.35	3,414,749,533	82

Idara/Kitengo	Matumizi ya Kawaida (Halisi) 2015/16	Bajeti ya Mwaka 2016/2017			Jumla	Fedha zilizotumika hadi Februari, 2017			%
		Mishahara	Matumizi Mengineyo	Jumla		Mishahara	Matumizi Mengineyo	Jumla	
NCT	4,331,494,000	1,362,372,000	1,193,774,000	2,556,146,000	801,476,000	378,788,883.47	1,180,264,883	46	
NMT	3,057,391,000	1,912,704,000	685,367,000	2,598,071,000	1,118,292,000	372,382,641.61	1,490,674,642	57	
Jumla Ndogo	35,941,797,000	39,333,273,000	47,927,011,000	87,259,684,000	17,081,643,500	5,081,818,661.39	22,163,462,161	25	
JUMLA KUU	66,313,757,59,592,676.00	68,458,429,01	118,051,105,00	,000	30,616,892,760	11,815,160,317.08	42,432,053,077	36	

Jedwali Na. 2 Bajeti ya Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha2016/2017

Na. Kifung u	Na. ya Mradi	Jina la Mradi	2017/18		Jumla (TSh.)	Mhisani
			Fedha za Ndani	Fedha za Nje		
(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	(vii)
1003		Idara ya Sera na Mipango				
1.	5203	Resilient Natural Resources Management for Tourism and Growth (REGROW)	0	1,000,000,00	1,000,000,00	World Bank
Jumla Ndogo			-	1,000,000,00	1,000,000,00	
2001		Idara ya Wanyamapori				
2.	4809	Kilombero and Lower Rufiji Wetlands Ecosystem Management Project	-	2,633,457,365	2,633,457,365	Belgium
3.	4810	Capacity Building in Game Reserves and Anti - Poaching unit in Tanzania	34,103,284,00	0	34,103,284,00	GoT
4	4811	Sustainable Management of Natural Resources	0	5,052,540,00	5,052,540,00	German
Jumla Ndogo			34,103,284,000	7,685,997,365	41,789,281,365	
3001		Idara ya Misitu na Nyuki				
5	4646	Participatory Forest Management, REDD and CCIP	0	3,000,000,00	3,000,000,00	Norway
6	4647	Support to Private Plantation Forestry and Value Chain in Tanzania	0	1,700,860,00	1,700,860,00	Finland
7	4648	Capacity Building of Forestry and	200,000,000	0	200,000,000	GoT

Na. Kifung u	Na. ya Mradi	Jina la Mradi	2017/18		Jumla (TSh.)	Mhisani
			Fedha za Ndani	Fedha za Nje		
(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	(vii)
		Beekeeping Training Institutes in Tanzania				
8	4649	Natural Resources Management (LED)	0	2,690,580,000	2,690,580,000	Belgium
Jumla Ndogo			7,391,440,000	7,591,440,000	14,982,880,000	
4001	Idara ya Utalii					
9.	6367	Utalii House Phase II	250,000,000	0	250,000,000	GoT
10.	5202	Construction of Theme Park in Dar es Salaam City	250,000,000	0	250,000,000	GoT
Jumla Ndogo			500,000,000	0	500,000,000	
Jumla Kuu			34,803,284,000	17,000,000,000	51,803,284,000	

Jedwali Na. 3. Makusanyo halisi ya Maduhuli kwa Mwaka 2015/2016 na Makisio na Makusanyo kwa Mwaka 2016/2017 (hadi Machi, 2017)

Idara	Makusanyo Halisi 2015/2016 (Sh.)	Makisio na Makusanyo Hadi Machi, 2017		
		Makisio 2016/17 (Sh.)	Makusanyo Hadi Machi, 2017 (Sh.)	%
(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)
Utawala na Rasilimaliwatu	5,686,147	17,005,000	8,459,577	50
Utalii	5,050,479,129	4,119,776,819	6,311,682,995.7	153
Misitu na Nyuki (TFS)	25,000,000,000	0	0	0
Wanyamapor	13,557,851,599.24	0	0	0
Jumla Ndogo I	43,614,016,874.64	4,136,781,819	5,637,401,370	153
Mifuko na Pori la Akiba Selous				
TWPF	16,935,829,614.89	15,000,000,000	996,164,771.00	7
TaFF	5,434,448,350.36	6,481,171,000	3,491,357,224.17	54
Pori la Akiba Selous	9,059,300,223.80	8,456,481,218	0	0
Mambo ya Kale	654,040,380.58	571,000,000	726,910,141.00	127
TDL	6,357,529,853.94	12,268,968,090	5,620,000,000	45.8
Jumla Ndogo II	38,441,148,423.57	42,777,620,308	8,481,349,633	25
Taasisi Zilizo Chini ya Wizara				
Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapor – TAWIRI	510,996,000	910,000,000	498,267,183	55
Chuo cha Wanyamapor – Mweka	510,996,000	4,585,496,000	2,885,462,379.97	63
Chuo cha Wanyamapor – Pasiansi	1,928,553,000	4,035,724,600	1,202,513,600.00	30
TAWA	0	0	23,759,372,000	0
Taasisi ya Utafiti wa Misitu – TAFORI	388,000,000	273,550,000	480,052,664.34	175
Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania (TFS)	70,942,614,000	55,411,951,200	54,300,553,723.45	98
Wakala wa Mbegu wa Taifa – TTSA	356,816,000	483,000,000	1,349,796,618.02	279
Chuo cha Taifa cha Ufugaji Nyuki – BTI	148,092,000	161,450,000	423,487,500.00	262.3
Chuo cha Misitu Olmotonyi – FTI	805,822,000	965,540,000	684,548,759.00	70.9
Chuo cha Viwanda vya Misitu – FITI	62,462,000	32,346,248	70,141,100.00	217
Bodi ya Utalii Tanzania (TTB)	71,646,000	163,666,320	486,419,039.50	297
Wakala wa Chuo cha Taifa cha Utalii (NCTA)	1,228,298,000	1,938,590,000	747,611,000	38.6

Idara	Makusanyo Halisi 2015/2016 (Sh.)	Makisio na Makusanyo Hadi Machi, 2017		
		Makisio 2016/17 (Sh.)	Makusanyo Hadi Machi, 2017 (Sh.)	%
(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)
Shirika la Makumbusho ya Taifa (NMT)	524,686,000	572,552,170	395,415,379.82	69.1
Jumla Ndogo III	77,478,981,000	69,533,866,538	78,061,060,000	112.3
JUMLA KUU (I, II & III)	159,534,146,299	116,448,268,664	92,179,811,000	90

Jedwali Na. 4: Idadi ya Wawindaji wa Kitalii 2012 - 2016

Mwaka	Idadi ya Kampuni	Wageni	
		Wawindaji	Watazamaji
2012	44	680	128
2013	60	831	364
2014	69	740	421
2015	59	566	64
2016	51	491	240

Jedwali Na.5: Mwenendo wa Upandaji wa Miti katika Mashamba ya Miti nchini kwa Mwaka 2011/2012 - Machi, 2017

Shamba	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	Machi, 2017	Jumla (ha)
Buhindi	240.09	118.97	289.00	561.90	794.69	559.00	2,563.65
Kawetire		359.00	294.00	460.20	485.50	174.00	1,772.70
Kiwira	45.00	80.00	95.00	123.00	111.50	132.00	586.50
Korogwe	-	-	-	70.00	250.00	12.00	332.00
Longuza	30.00	87.00	50.00	109.50	43.50	40.00	360.00
Mbizi	-	-	168.00	538.80	520.00	480.00	1,706.80
Meru	311.93	239.96	344.37	210.62	129.00	36.80	1,272.68
Mtibwa	112.30	331.70	264.00	300.00	276.60	-	1,284.60
North Kilimanjaro	191.00	360.00	213.00	221.00	204.70	115.00	1,304.70
Rondo	161.10	-	114.40	118.10	205.20	251.00	849.80
Rubare	21.52	280.00	380.00	500.00	380.00	414.00	1,975.52
Rubyia	114.10	-	36.00	21.00	271.60	150.00	592.70
Ruvu	-	-	-	73.00	280.00	170.00	523.00
Sao Hill	4,813.55	4,198.35	5,072.94	3,655.20	3,421.98	4,050.00	25,212.02
Shume	51.54	50.20	381.06	149.00	103.30	75.70	810.80
Ukaguru	45.00	153.00	180.00	160.00	207.00	-	745.00
West Kilimanjaro	100.30	137.40	45.60	142.00	130.20	152.68	708.18
Wino	145.00	314.00	500.00	747.60	733.00	678.00	3,117.60
Morogoro	-	-	-	-	-	42.50	42.50
Jumla (hekta)	6,382.43	6,709.58	8,427.37	8,160.92	8,547.77	7,532.68	45,718.25

Jedwali Na. 6: Idadi ya Beacons zilizowekwa kwenye Hifadhi za Misitu kwa Kipindi cha 2012/2013 hadi Machi, 2017

Kituo	Idadi ya misitu	Eneo (ha)	Urefu wa mipaka (km)	Mahita ji ya maboya	2012/2013 hadi 2014/2015	Hadi Machi, 2017	Jumla ya beacons	Idadi ya misitu yenye beacons
Kanda ya Ziwa	27	466,634	1,065.34	2,131	541	175	716	22
Kanda ya Magharibi	59	6,667,633	2,328.00	4,656	806	598	1,404	27
Kanda ya Kusini	48	1,477,815.20	1,894.00	3,788	1,073	469	1,542	36
Nyanda za Juu Kusini	86	1,179,898	3,393.30	6,787	1,086	946	2,032	54
Kanda ya Kati	28	1,224,379	826.6	1,653	409	200	609	23
Kanda ya Mashariki	130	1,680,765	5,405.61	10,811	1,292	409	1,701	42
Kanda ya Kaskazini	77	263,477.90	3,038.19	6,076	760	274	1,034	57
Mashamba ya Miti	18	291,350	0	0	198	968	1,166	10
Jumla	455	13,251,952	17,951	35,902	6,165	4,039	10,204	271

Jedwali Na. 7: Mauzo ya Asali na Nta nje ya nchini kwa mwaka 2011/2012 - Machi, 2017

Mwaka	Nta			Asali		
	Tani	Thamani (TZS)	Thamani (USD)	Tani	Thamani (TZS)	Thamani (USD)
2011/2012	418.37	3,908,518,470.00	2,473,461	208.52	967,351,780.00	644,253
2012/2013	241.30	2,050,210,503.00	1,520,560	93.68	670,754,700.00	406,518
2013/2014	422.40	8,477,178,105.00	3,201,631	126.70	380,878,522.00	211,694
2014/2015	285.03	1,078,179,088.62	4,227,960	133.91	46,000,000.00	396,047
2015/2016	143.49	1,574,905,832.24	1,243,466	113.75	161,173,425.97	249,262
2016/2017*	251.93	4,549,643,832.00	2,068,020	259.86	1,222,045,655.00	555,475

* Mpaka Machi, 2017

Jedwali Na. 8: Idadi ya Huduma za Malazi, Vyumba na Vitanda kwa mikoa 25 kwa mwaka 2015/2016

Na.	Mkoa	Idadi ya Huduma za Malazi	Idadi ya Vyumba	Idadi ya Vitanda
1	Arusha	127	3,394	5,188
2	Dar es Salaam	291	8,758	10,231
3	Kilimanjaro	79	1,766	2,711
4	Tanga	80	1,061	1,403
5	Mwanza	54	1,490	1,579
6	Mara	8	123	142
7	Morogoro	50	1,107	1,183
8	Pwani	28	617	495
9	Lindi	15	161	219
10	Mtwara	38	493	544
11	Iringa	28	591	805
12	Mbeya	63	1,152	1,270
13	Manyara	82	1,442	2,760
14	Tabora	49	581	585
15	Singida	68	796	832
16	Dodoma	140	2,138	2,185
17	Njombe	10	123	127
18	Ruvuma	44	498	509
19	Katavi	31	407	452
20	Kigoma	31	503	526
21	Rukwa	19	307	346
22	Shinyanga	45	596	616
23	Simiyu	15	138	140
24	Geita	10	162	173
25	Kagera	19	265	294
Jumla		1,424	28,669	35,315

Jedwali Na. 9: Mwenendo wa Biashara ya Utalii Nchini 2012 -2016

MWAKA	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Idadi ya watalii wa kimataifa	867,994	1,077,058	1,095,884	1,140,156	1,102,169	1,284,279
Idadi ya watalii hotelini	753,818	974,448	1,021,766	1,054,338	**1,090,253	1,145,934
Mapato (US \$ million)	1,324.83	1,712.75	1,853.28	2,006.32	1,938.1	2,131.57
Wastani wa siku za kukaa watalii hotelini	10	10	10	10	**10	10
Wastani wa matumizi ya fedha kwa mtalii kwa siku(US \$)	355 ¹ 247 ²	384 ¹ 230 ²	372 ¹ 201 ²	277 ¹ 117 ²	** 280 ¹ ** 205 ²	290 ¹ 131 ²

¹ Package Tour

² Non Package Tour

** Provisional

figure

Jedwali Na. 10: Idadi ya Watalii Walitembelea Hifadhi za Taifa kuanzia Mwaka 2012/2013 hadi Machi, 2017

Mwaka wa Fedha	Idadi ya Watalii wa Nje	Idadi ya Watalii wa Ndani	Jumla ya Watalii
2012/2013	537,675	364,217	901,892
2013/2014	530,142	427,207	957,349
2014/2015	425,741	325,658	751,399
2015/2016	501,399	455,676	957,457
2016/2017 *	479,022	332,100	811,122

Jumla	2,473,979	1,904,858	4,379,219
--------------	------------------	------------------	------------------

*Hadi Machi, 2017

Jedwali Na 11: Idadi ya Watalii waliotembelea Hifadhi ya Ngorongoro Mwaka 2012/2013 hadi Machi, 2017

Mwaka wa Fedha	Idadi ya Watalii wa Ndani	Idadi ya Watalii wa Nje	Jumla ya Watalii
2012/2013	285,888	344,964	630,852
2013/2014	275,121	341,755	616,876
2014/2015	219,064	261,185	480,249
2015/2016	278,922	289,061	567,983
2016/2017 *	189,382	298,458	487,840
Jumla	1,248,377	1,535,423	2,783,800

*Hadi Machi, 2017

**Jedwali Na. 12: Idadi ya wageni walitembelea Vituo vya Mambo ya Kale kwa kipindi cha Julai,
2012/2013 hadi Machi, 2017**

Na. .	KITUO	2012/2013		2013/2014		2014/2015		2015/2016		2016/2017	
		Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato
1	Bonde la Olduvai	38,343	1,016,434,514	42,557	995,615,000	39,716	832,881,000		383,953,250		669,272,255
2	Magofu ya Kaole	25,138	26,691,000	46,102	40,000,000	38,536	42,293,000	13,967	36,503,000	12,328	25,809,000
3	Zama za Mawe Isimila	3,124	5,420,500	4,443	9,513,500	4,766	11,595,000	2,030	11,970,000	1,870	8,617,000
4	Mji Mkongwe, Bagamoyo	24,390	16,551,500	14,484	13,913,000	11,707	16,741,500	7,515	26,902,000	10,931	23,989,500
5	Kaburi la Mtwa Mkwawa, Kalenga	3,618	3,696,000	2,170	5,261,000	2,956	3,914,000	1,048	2,533,000	1,105	1,523,500
6	Magofu ya Kilwa Kisiwani na Songo Mnara	2,052	15,228,850	2,209	16,611,400	3,330	18,362,500	2,366	21,631,000	2,274	15,411,000
7	Kimondo cha Mbozi	990	811,000	893	1,361,000	1,681	2,426,000	1,476	3,030,000	1,164	2,046,000
8	Mapango ya Amboni	13,488	14,844,500	27,073	26,015,000	27,687	26,973,000	11755	23,157,500	6,005	11,549,000
9	Magofu ya Tongoni	1,659	4,176,000	397	898,200	829	873,000	369	1,695,000	293	1,331,000
10	Makumbusho ya Dkt. Livingstone Ujiji, Kigoma	3,319	5,770,700	4,937	9,411,300	5,020	9,543,200	3601	9,655,000	2,522	5,680,000
11	Tembe la Kwihsara	542	468,000	428	495,000	282	380,000	431	899,500	238	520,000

12	Michoro ya Miambani Kondoa, Kolo	514	1,327,000	1,239	6,844,500	1,216	8,578,000	2,027	9,204,000	881	6,696,000
13	Makumbusho ya Caravan Serai, Bagamoyo	6,670	7,019,000	8,095	7,499,000	9,324	10,319,700	3,155	9,143,000	3,537	7,174,500
14	Magomeni									149	274,500
	JUMLA KUU									43,148	779,893,255

Jedwali Na. 13: Takwimu za Wageni waliotembelea Makumbusho ya Taifa na Mapato kwa Mwaka 2014/2015 hadi Machi, 2017

Kituo	Wageni 2014/2015			Mapato	2015/2016			Mapato Tsh	2016/2017			Mapato Tsh
	Nje	Ndani	Jumla		Nje	Ndani	Jumla		Nje	Ndani	Jumla	
Makumbusho na Nyumba ya Utamaduni	8,593	121,752	122,611	147,516,927	8,398	22,385	30,782	319,489,412	7,429	17,114	24,543	417,038,063
Kijiji cha Makumbusho	3,339	11,061	14,397	81,805,911	3,578	41,971	45,550	60,336,694	3,092	40,523	43,615	78,759,098
Makumbusho ya Azimio la Arusha	343	14,033	14,337	8,967,120	325	19,333	19,658	27,615,600	1,839	7,897	9,736	36,047,380
Makumbusho ya Elimu Viumbe	1,639	6,905	9,144	42,801,446	1,199	9,166	10,364	44,003,400	1,750	5,199	6,950	57,438,813
Makumbusho ya Mwl. J.K. Nyerere	125	7,980	8,105	292,684	1,078	9,013	10,091	5,555,040	73	8,036	8,110	7,251,142
Makumbusho ya Vita vya Majimaji	61	3,994	4,055	2,188,548	78	6,044	6,122	4,715,400	82	7,158	7,240	6,155,138
Jumla	14,127	165,725	199,983	283,572,638	14,656	107,912	122,568	461,715,546	14,266	85,927	100,193	602,689,634

Jedwali Na. 14: Mapato Yatokanayo na Vibali vya Tafiti za Rasilimali za Malikale na Utafutaji wa Tunu kwa Kipindi cha Julai, 2012/2013 hadi Machi, 2017

Mwaka	Utafiti wa kisayansi	Utafiti wa Tunu	Jumla ya Shilingi
2012 - 2013	4,295,200	1,127,710	5,422,910
2013 - 2014	7,002,280	1,195,750	8,198,030
2014 - 2015	37,473,674	2,850,775	40,324,449
2015 - 2016	13,240,710	5,923,825	19,164,535
2016 - 2017	20,580,456.50	3,320,225	23,900,681.50

0

1

**Jedwali Na. 14: Idadi ya Wanafunzi
Waliodahiliwa katika Vyuo vya Wizara
katika 2012/2013 hadi 2016/2017**

2

Chuo	Wanyamapor			Utalii	Misitu na Nyuki			Jumla	
	Mwaka	Mweka	Pasiensi		Likuyu Seka-maganga	NCT	FITI-Moshi	FTI-Olmotonyi	
2012/2013	502	324		70	249	31	57	145	1,378
2013/2014	540	400		189	242	32	40	167	1,610
2014/2015	616	415		83	218	30	79	266	1,707
2015/2016	578	441		91	201	73	91	519	1,994
2016/2017	560	441		100	315	100	150	450	2116

